

Καλώς ήλθατε στο επετειακό τεύχος για τα δέκα χρόνια του *Παιδιά στην Ευρώπη!* Γιορτάζουμε μια δεκαετία αμοιβαίας συνεργασίας και συμμετοχικής μάθησης που καθιέρωσε το περιοδικό, το οποίο πλέον εκδίδεται ταυτόχρονα σε δεκαπέντε γλώσσες σε όλη την Ευρώπη. Κατά τη διάρκεια αυτών των χρόνων, ένας από τους βασικούς μας στόχους ήταν να προσφέρουμε έναν χώρο συζήτησης για ανταλλαγή πρακτικών και πληροφοριών, και αυτό το επετειακό τεύχος, χωρίς να αποτελεί εξαίρεση, είναι αφιερωμένο στη συζήτηση σχετικά με τις ικανότητες. Ένας άλλος στόχος συνδέθηκε με την ανάπτυξη πολιτικών και πρακτικών σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Και εδώ έχουμε άλλο έναν λόγο για να γιορτάζουμε, καθώς ενθαρρυντικά νέα έρχονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Στις 20 Μαΐου, οι κυβερνήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμφώνησαν να εστιάσουν την προσοχή τους στα πολύ μικρά παιδιά της Ευρώπης, με στόχο να τους προσφέρουν μια οικονομικά προσιτή, προσβάσιμη και υψηλής ποιότητας εκπαίδευση και φροντίδα. Αυτό αντικατοπτρίζει πρόοδο σε σχέση με τους στόχους που τέθηκαν στη Βαρκελώνη. Παράλληλα, αυτή την περίοδο εμείς, επαγγελματίες, γονείς, νομοθέτες, πολιτικοί, γίναμε όλοι πιο ικανοί εργαζόμενοι για την Εκπαίδευση και τη Φροντίδα της Πρώτης Παιδικής Ηλικίας (ECEC). Μπορείτε να διαβάσετε το γενικό πλαίσιο της συζήτησης σχετικά με τις ικανότητες στο εισαγωγικό άρθρο των συντακτών που φιλοξενούνται στο τεύχος αυτό, ο Jan Peeters από το Τμήμα Κοινωνικών Μελετών του Πανεπιστημίου της Ghent και ο Stig G. Lund, ειδικός σύμβουλος στο BUPL και αρχισυντάκτης του περιοδικού μας στη Δανία. Ελπίζω οι συμβολές των συγγραφέων μας να σας υποστηρίξουν στο έργο σας και σας ευχόμαστε κάθε επιτυχία στην προσπάθειά σας να εξασφαλίσετε στα παιδιά της χώρας σας υπηρεσίες υψηλού επιπέδου.

*Helena Burić
Ανοιχτή Ακαδημία Step by Step, Κροατία
Αρχισυντάκτρια*

Παιδιά στην Ευρώπη 2011

www.childrenineurope.org

Υπεύθυνη έκδοσης: Τζέλα Βαρνάβα-Σκούρα

Συντονισμός σύνταξης του τεύχους 21:
Helena Burić

Μετάφραση: Κωνσταντίνα Αβλάμη, Τζέλα Βαρνάβα-Σκούρα

Διόρθωση κειμένων-Γλωσσική επιμέλεια: Χριστίνα Ντεμίρη

Σχεδιασμός έκδοσης: Arianna Bertone

Εκτύπωση: Spaggiari@ S.p.A., Parma

Εκδότης: Γ. Ντουντούμης & ΣΙΑ ΟΕ (Μαυρομικάλη 60, 10680 Αθήνα)
www.doudoumis.gr
info@doudoumis.gr, doudoumi@hol.gr

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση μέρους ή όλου του έργου, η αναπαραγωγή, η μετάδοσή του με οποιοδήποτε οπτικοακουστικό, γραπτό ή άλλο μέσο, χωρίς την έγγραφη άδεια του εκδότη ή του συγγραφέα.

- 2
Ενδυναμώνοντας τα παιδιά, τους γονείς και το εργατικό δυναμικό· η δημόσια συζήτηση περί ικανότητας
JAN PEETERS, STIG G. LUND
- 5
Αύξηση της ικανότητας όλης της ομάδας μέσω της κριτικής ανάλυσης της πρακτικής
PAUL LESEMAN, PAULINE SLOT
- 7
Υπάρχει ανάγκη για ικανά συστήματα: τα ευρήματα και οι συστάσεις από ένα ερευνητικό ευρωπαϊκό πρόγραμμα
MICHEL VANDENBROECK, MATHIAS URBAN
- 10
Μαθαίνοντας τη δουλειά: πώς οι παιδαγωγοί βοηθούν ο ένας τον άλλο
JAN PEETERS, STEVEN BRANDT
- 12
Ενδυνάμωση των κοινοτήτων μάθησης: ένας τρόπος για να αυξήσουμε τις ικανότητες
DAWN TANKERSLEY, TATJANA VONTA, HELENA BURIĆ
- 16
Αυξάνοντας τις ικανότητες των παιδιών μέσω της ευημερίας και της εμπλοκής
FERRE LAEVERS, BART DECLERCQ
- 18
Βοηθώντας τα παιδιά να αποκτήσουν τη «γνώση που αξίζει να μάθουν»
EDITA SLUNJSKI
- 20
Παιδιά με δεξιότητες ή ικανά παιδιά;
LAURA MALAVASI
- 22
Υποστηρίζοντας τους γονείς στο να αναζητούν και να απαιτούν υπηρεσίες υψηλής ποιότητας για την πρώτη παιδική ηλικία
DENISE TAYLOR
- 24
Από την απόδοση ευθυνών στους γονείς, στους γονείς ως ερευνητές
MARIE-LAURE CADART, MICHELLE CLAUSIER, EMMANUELLE MURCIER, ELLE RUTGEERTS
- 26
Ζώντας με ικανά παιδιά
JESPER JUUL
- 28
Εκπαίδευση και φροντίδα στην πρώτη παιδική ηλικία: μια νέα κατεύθυνση για μια ευρωπαϊκή πολιτική συνεργασίας
ADAM POKORNY
-
- ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ
- 30
Μετατρέποντας τα σκουπίδια σε θησαυρό
ADAM BUCKINGHAM
- 32
Η πρόκληση της δημιουργικής ανακύκλωσης από το δίκτυο REMIDA
ELENA GIACOPINI

Ενδυναμώνοντας τα παιδιά, τους γονείς και το εργατικό δυναμικό· η δημόσια συζήτηση περί ικανότητας

Jan Peeters, Stig G. Lund

Οι προσκεκλημένοι συντάκτες Jan Peeters και Stig G. Lund μάς εισάγουν στο θέμα του τεύχους αυτού σχετικά με την έννοια της ικανότητας στην εκπαίδευση και φροντίδα της πρώτης παιδικής ηλικίας.

Η διά βίου μάθηση είναι όρος που συχνά χρησιμοποιείται προκειμένου να περιγράψει τη διαδικασία μέσω της οποίας τα ανθρώπινα όντα συνεχώς αυξάνουν τις ικανότητές τους. Στο παρελθόν η *διά βίου μάθηση* και οι *ικανότητες* είχαν πολλές διαφορετικές σημασίες και ερμηνείες. Τη δεκαετία του 1970, για παράδειγμα, η UNESCO υποστήριζε τη διά βίου μάθηση ως ένα εργαλείο για την κοινωνική και πολιτισμική ανάπτυξη τόσο των κοινωνιών όσο και των ατόμων. Από τη δεκαετία του 1990, όμως, άρχισαν να επικρατούν πιο συγκεκριμένοι ορισμοί. Από μια οικονομική σκοπιά, η *διά βίου μάθηση* αποτελεί επένδυση για μελλοντική επιτυχία και η *ικανότητα* είναι ένα προσόν, είναι κάτι

που το άτομο μπορεί να αποκτήσει μέσω της εκπαίδευσης. Με αυτό τον στενό ορισμό, η ικανότητα για τους εργαζομένους για την πρώτη παιδική ηλικία συχνά περιορίζεται σε δεξιότητες και γνώσεις που χρειάζεται να έχουν οι δάσκαλοι και οι παιδαγωγοί. Η διαδικασία αύξησης των ικανοτήτων των μικρών παιδιών δίνει έμφαση σε εκείνες τις μεθόδους μάθησης, στις οποίες ο/η εκπαιδευτικός διευθύνει τη διαδικασία, δίνοντας μικρά περιθώρια για τις εμπειρίες των ίδιων των παιδιών. Όμως, όπως μας παρουσιάζει η Marie-Laure Cadart και η συγγραφική της ομάδα, αυτή η οπτική είναι ικανή να επηρεάσει το πώς κάποιες κυβερνήσεις αντιμετωπίζουν τις γονεϊκές

ικανότητες και πώς αναγκάζουν όσες οικογένειες δεν υιοθετούν την ισχύουσα νόρμα να πάρουν μέρος σε διαδικασίες κατάρτισης. Σε αυτό το τεύχος ανοίγουμε τη δημόσια συζήτηση και εξετάζουμε το πώς μπορούμε να ενθαρρύνουμε τους γονείς, τα μικρά παιδιά και το εργατικό δυναμικό της προσχολικής αγωγής, ώστε να μάθουν ενεργά ο ένας από τον άλλο και να αυξήσουν τις ικανότητές τους που όλοι χρειαζόμαστε. Ικανότητες για την εργασία μας, αλλά και ικανότητες για να μπορούμε να απολαμβάνουμε την τέχνη, τη λογοτεχνία και τη μουσική ή για να είμαστε δημιουργικοί και ικανοί για κοινωνική αλληλεπίδραση. Ο Δανός καθηγητής Knud Illeris στο Βιβλίο που δημοσίευσε πρόσφατα εισάγει μια

ευρεία έννοια της ικανότητας που αφορά όλες τις ηλικίες. Οι δραστηριότητες που μπορούν να αυξήσουν τις ικανότητες μπορεί να εκκινούν από μια στενή οπτική (γνώσεις, δεξιότητες, λήψη αποφάσεων) ή από μια ευρύτερη αντίληψη (ενσυναίσθηση, φαντασία, δημιουργικότητα και κριτική προσέγγιση).

Σε αυτό το τεύχος και ο Michel Vandenbroeck και ο Mathias Urban υποστηρίζουν μια ευρύτερη οπτική και επικεντρώνονται στις συστημικές της πτυχές. Συντόνισαν μια μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με τις απαιτήσεις σε επίπεδο ικανοτήτων για την εκπαίδευση και τη φροντίδα στην πρώτη παιδική ηλικία (Competence Requirements, CORE), σε συνεργασία με άλλα δίκτυα προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας (*Παιδιά στην Ευρώπη*, DECET και ISSA). Όλα τα αποτελέσματα δείχνουν προς μια κατεύθυνση: η ικανή πρακτική (competent practice) δεν χρειάζεται μόνο ικανούς παιδαγωγούς, αλλά και υποστηρικτικά παιδαγωγικά συστήματα.

Για να το δείξουν αυτό, ο Jan Peeters και ο Steven Brandt παρουσιάζουν απαντήσεις παιδαγωγών σε μία από τις μελέτες περίπτωσης που υλοποιήθηκαν. Οι παιδαγωγοί υποστηρίζουν ότι μαθαίνουν περισσότερο όταν υπάρχει μια διεγερμένη κουλτούρα μάθησης, όπου θεωρία και πράξη είναι στενά συνδεδεμένες. Είναι επίσης εντυπωσιακό ότι παιδαγωγοί που εργάζονται σε ένα πλαίσιο διαφορετικότητας υποστηρίζουν ότι η επαφή τους με τα παιδιά

και τους γονείς τους που «διαφέρουν» αύξησε σημαντικά τις ικανότητές τους στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα. Σε αυτό συγκλίνουν και τα ευρήματα της έρευνας των Paul Leseman και Pauline Slot, οι οποίοι ισχυρίζονται ότι, αντί να επικεντρωνόμαστε στην επαγγελματική κατάρτιση του κάθε παιδαγωγού ή εκπαιδευτικού ξεχωριστά, θα πρέπει –ίσως και πρώτα από όλα– να επικεντρωνόμαστε στο επαγγελματικό επίπεδο της ομάδας και του κέντρου προσχολικής αγωγής στο σύνολό του.

Οι Dawn Tankersley, Tatjana Vonta και Helena Buric συμφωνούν στο ότι οι επαγγελματικές κοινότητες μάθησης είναι πολύ αποτελεσματικές στη μεταμόρφωση της παιδαγωγικής πρακτικής. Διεγερμένες ικανότητες μπορούν να αποκτηθούν σε επίπεδο ομάδας μέσω του αναστοχασμού γύρω από τις πρακτικές, οι οποίες θα διέπονται από κοινές αρχές, όπως αναφέρει και ο ορισμός της Διεθνούς Ένωσης Step by Step για την ποιοτική παιδαγωγική. Το ίδιο υποστηρίζουν και τα ευρήματα του προγράμματος CORE, που αποκαλύπτουν ότι εκείνη η πρακτική που καθοδηγείται από επαγγελματικές αρχές και υποστηρίζεται από ένα σύνολο ηθικών αξιών είναι αυτή που συντελεί στον μετασχηματισμό της πρακτικής στην εκπαίδευση και φροντίδα στην πρώτη παιδική ηλικία. Οι συγγραφείς επιχειρηματολογούν υπέρ της από κοινού μάθησης των εκπαιδευτικών, κατά τη διάρκεια της οποίας μπορούν να δοκιμάζουν

θεωρίες αναστοχαζόμενοι τις πρακτικές τους. Οι Ferre Laevers και Bart Declercq ισχυρίζονται ότι θα πρέπει επίσης να αναγνωρίζεται η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη συναισθηματική ευεξία και αίσθηση του ανήκειν, ως ενισχυτική στην ανάπτυξη ικανοτήτων στα μικρά παιδιά που πηγαίνουν σε κέντρα προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας. Όταν οι ανάγκες των παιδιών ικανοποιούνται, τα ίδια αισθάνονται άνετα, δρουν αυθόρμητα και δείχνουν τη ζωντάνια και την αυτοπεποίθησή τους, πράγμα που ενθαρρύνει και την εμπλοκή τους η οποία είναι επίσης ζωτικής σημασίας για τη μαθησιακή διαδικασία.

Έχουμε επίσης παραδείγματα από την Ιταλία και την Κροατία γύρω από το πώς μπορούν να αυξηθούν οι ικανότητες των παιδιών. Η Laura Malavasi μιλά για το πόσο σημαντικό είναι να δημιουργούμε καταστάσεις που προκαλούν το ενδιαφέρον των παιδιών, αφυπνίζουν την περιέργεια και τη διάθεσή τους για μάθηση και τους δίνουν τη δυνατότητα τα ίδια να εντοπίζουν τα δυνατά και τα αδύνατα σημεία τους. Αφού τα ίδια τα παιδιά αυτο-αξιολογήσουν τις ικανότητές τους, μπορούν να ζητήσουν βοήθεια, ενδυναμώνοντας με αυτό τον τρόπο και τις κοινωνικές τους ικανότητες. Η Edita Slunjski παραθέτει παραδείγματα μικρών παιδιών που δεν είναι παθητικοί δέκτες της γνώσης, αλλά γίνονται τα ίδια δημιουργοί σημαντικών ικανοτήτων για την καθημερινή ζωή. Η ίδια βλέπει την έρευνα και τις αναστοχαστικές ικανότητες ως πολύ

σημαντικές για την ανάπτυξη εκπαιδευτικών πρακτικών, οι οποίες καθιστούν ικανούς τους εκπαιδευτικούς να δίνουν στα μικρά παιδιά έναν ενεργό ρόλο.

Ο σύμβουλος οικογένειας Jesper Juul πιστεύει επίσης στο ικανό παιδί, αλλά προβληματίζεται και γύρω από τον νέο ρόλο των γονέων στις σύγχρονες σχέσεις μεταξύ παιδιών και γονέων που έχουν γίνει πιο δημοκρατικές. Σύμφωνα με την επαγγελματική του εμπειρία, ισχυρίζεται ότι η πατρότητα και η μητρότητα θα πρέπει να επινοηθούν εξαρχής, γι' αυτό συμβουλεύει τους γονείς πώς να ζουν με παιδιά γεμάτα ικανότητες.

Η Denise Taylor μάς δείχνει πώς στην Αυστραλία οι γονείς υποστηρίζονται στο να βρίσκουν, να αναγνωρίζουν και να αξιοποιούν την παιδική μέριμνα υψηλής ποιότητας, καθώς η παιδική φροντίδα είναι ένα πεδίο στο οποίο κυριαρχεί η αγορά και ενδυναμώνονται οι γονείς στο να απαιτούν υψηλής ποιότητας φροντίδα και εκπαίδευση.

Οι Juul και Taylor κάνουν σκέψεις για «ικανούς» γονείς που είναι σε θέση να κάνουν τη «σωστή» επιλογή για τα παιδιά τους. Ωστόσο δεν έχουν όλοι οι γονείς τις ίδιες ευκαιρίες. Υπάρχει ο κίνδυνος οι προσεγγίσεις αυτές να έχουν ως αναφορά γονείς της μεσοαστικής τάξης και να είναι δύσκολο να υιοθετηθούν από γονείς που ζουν σε μη προνομιούχες συνθήκες. Ένα ενδιαφέρον άρθρο από τη Γαλλία διερευνά πώς οι ικανότητες αυτών των γονέων μπορούν να αναπτυχθούν. Ως αντίδραση στις δράσεις των κυβερνήσεων που δείχνουν να κατηγορούν τους μη προνομιούχους γονείς για τη μελλοντική παραβατική συμπεριφορά των παιδιών τους υλοποιήθηκε το ερευνητικό πρόγραμμα «Πανεπιστήμια Γονέων» (UPP) στη Γαλλία, και αργότερα στη Γερμανία και στο Βέλγιο. Στόχος είναι να δοθεί η δυνατότητα

στους γονείς, και ειδικότερα σε αυτούς που η φωνή τους σπάνια ακούγεται, να εκφράσουν τις απόψεις τους γύρω από την πατρότητα και τη μητρότητα. Αυτή η προσέγγιση συγκέντρωσε το ενδιαφέρον ειδικών και πολιτικών που ζήτησαν από τα Πανεπιστήμια Γονέων να συμμετάσχουν στην αξιολόγηση προγραμμάτων, τα οποία έχουν στόχο την προώθηση της σχολικής επιτυχίας ή της κατάρτισης των εκπαιδευτικών, καθώς και να συμμετάσχουν σε συνέδρια και συμπόσια γύρω από τη γονική μέριμνα.

Τον Φεβρουάριο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διεξήγαγε ένα συνέδριο στη Βουδαπέστη για την προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα, το οποίο εστίασε στην ανάγκη για ένα ικανό εργατικό δυναμικό. Η προώθηση της Ανακοίνωσης της Επιτροπής για την Προσχολική Εκπαίδευση και Φροντίδα είχε ξεκινήσει και τον Μάιο το Συμβούλιο των Υπουργών υιοθέτησε πορίσματά της: παντού τονίζεται η σημασία ενός καλά ειδικευμένου εργατικού δυναμικού. Ο Adam Pokorny, της Γενικής Διεύθυνσης Εκπαίδευσης και Πολιτισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, εξηγεί πώς η προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα μπορεί να συντελέσει στην επίτευξη των στόχων της Ευρώπης το 2020, χάρη στα διαρκή οφέλη της για τη μετέπειτα μάθηση, την προσωπική ανάπτυξη, την κοινωνική ένταξη και την επαγγελματική αποκατάσταση. Το άρθρο του Pokorny επισημαίνει την αλλαγή που έγινε στη θέση της ΕΕ όσον αφορά τις υπηρεσίες για τα μικρά παιδιά που θεωρούνταν είτε ως θεσμός φροντίδας είτε ως μια προ-σχολική επιλογή, προς μια πιο ολοκληρωμένη, ολιστική προσέγγιση με στόχο το καλύτερο δυνατό συμφέρον του παιδιού. Το άρθρο του Adam Buckingham παρουσιάζει μια προσέγγιση με στόχο την αειφορία τόσο στην κοινότητα όσο και στον τομέα της εκπαίδευσης. Ο Buckingham γύρισε τη

Νέα Ζηλανδία και κατέγραψε πώς οι άνδρες εκπαιδευτικοί μετατρέπουν άχρηστα υλικά σε ενδιαφέροντα μαθησιακά εργαλεία. Παρουσιάζει τους μικρούς επιστήμονες και μηχανικούς ως ικανούς και πλήρως ενεργούς μαθητές και δείχνει πώς οι άνδρες εκπαιδευτικοί μπορούν να έχουν σημαντική συμβολή στον εμπλουτισμό του περιβάλλοντος της προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας. Τέλος, στο τεύχος περιλαμβάνεται συνέντευξη με την Elena Giacopitti, η οποία παρουσιάζει τις δράσεις του δικτύου δημιουργικής ανακύκλωσης Remida, υπό τη διεύθυνση της διεθνούς ένωσης Amici di Reggio Children. Είναι σημαντικό ότι το δίκτυο εξαπλώνεται ταχύτατα σε πολλές χώρες του κόσμου.

Συμπερασματικά, η ικανότητα είναι κάτι παραπάνω από ένα προσόν που κατακτάται μέσω της εξάσκησης. Οι συγγραφείς αυτού του τεύχους επιχειρηματολογούν από διαφορετικές οπτικές στο ότι θα πρέπει οι νομοθέτες και οι φορείς προσχολικής αγωγής να επενδύσουν πάνω σε ικανά συστήματα με στόχο τη διά βίου μάθηση και να δημιουργήσουν ένα περιβάλλον γεμάτο προκλήσεις, όπου τα παιδιά και οι ενήλικες θα βιώνουν την αίσθηση της ευημερίας και της συμμετοχής, θα ενθαρρύνονται στο να μάθουν και θα καθοδηγούνται στην πορεία για προσωπική ανάπτυξη μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο.

Ο Jan Peeters είναι συντονιστής του Κέντρου Έρευνας και Πηγών για την Προσχολική Εκπαίδευση και Φροντίδα στο Τμήμα Κοινωνικών Μελετών του Πανεπιστημίου της Ghent και συντάκτης της φλαμανδικής έκδοσης του 'Children in Europe'. jan.peeters@vbjk.be

Ο Stig G. Lund είναι ειδικός σύμβουλος στο BUPL, τη δανέζικη Ένωση για τους Εκπαιδευτικούς της Παιδικής Ηλικίας και Νεότητας, και συντάκτης της δανέζικης έκδοσης του 'Children in Europe'. sgl@bupl.dk

Αύξηση της ικανότητας όλης της ομάδας μέσω της κριτικής ανάλυσης της πρακτικής

Paul Leseman, Pauline Slot

Το σύνολο της ομάδας χρειάζεται να μπορεί να αναστοχάζεται πάνω στην παιδαγωγική πρακτική, πιστεύει ο Paul Leseman και η Pauline Slot από την Ολλανδία.

Η αναλογία του προσωπικού ανά παιδί, η ποιοτική αρχική εκπαίδευση και οι καλύτεροι μισθοί συνδέονται συχνά με την παιδαγωγική υψηλής ποιότητας, αλλά στην πραγματικότητα τέτοιες δομικές πτυχές συνδέονται ελάχιστα με την ποιότητα της ίδιας της επαφής με τα παιδιά: αυτή εξαρτάται από τον/την τροφό ή τον/την εκπαιδευτικό, από το τι κάνει, και το πώς αυτός ή αυτή αλληλεπιδρά και συνδέεται συναισθηματικά με τα παιδιά.

Δομική ποιότητα και ποιότητα της διαδικασίας: ο χαμένος κρίκος

Τα ευεργετικά αναπτυξιακά αποτελέσματα της προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας για όλα τα παιδιά –καθώς και τα αντισταθμιστικά αποτελέσματα, ειδικότερα για τα μη προνομιούχα παιδιά– είναι συνάρτηση αλληλεπιδράσεων υψηλής ποιότητας ανάμεσα στους παιδαγωγούς και στα παιδιά, οι οποίες χαρακτηρίζονται από συναισθηματικά ασφαλείς, ευαίσθητες, υποστηρικτικές, μη παρεμβατικές και κυρίως γεμάτες λεκτικά ερεθίσματα καθοδηγητικές διαδικασίες. Όσο πιο πολλές, τόσο το καλύτερο.¹

Υπάρχουν ενδείξεις ότι η εφαρμογή κάποιου συγκεκριμένου εκπαιδευτικού προγράμματος ή υιοθέτηση μιας συγκεκριμένης παιδαγωγικής

αντίληψης συχνά κάνουν μικρή διαφορά στα παιδιά.^{2, 3} Όμως, πολλές μελέτες αποκαλύπτουν διαφορές ανάμεσα στους παιδαγωγούς και τους εκπαιδευτικούς ως προς την παροχή δραστηριοτήτων και τη θετική αλληλεπίδραση, παρά το γεγονός ότι αυτοί μπορεί να εργάζονται στο ίδιο κέντρο προσχολικής αγωγής, να έχουν την ίδια παιδαγωγική αντίληψη ή το ίδιο παιδαγωγικό πρόγραμμα και να έχουν την ίδια βασική εκπαίδευση και κατάρτιση.

Παρατηρήσαμε εκπαιδευτικούς που εργάζονταν στην προσχολική αγωγή με παιδιά 2-4 ετών για μια περίοδο τεσσάρων ημερών, καταγράφοντας λεπτομερώς πόσο χρόνο διέθεταν για τις διάφορες δραστηριότητες.⁴ Διαπιστώσαμε ότι οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι είχαν όλοι καταρτιστεί σε ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα, που είχε στόχο την ενδυνάμωση της σχολικής ετοιμότητας των ασθενέστερων οικονομικά παιδιών και των παιδιών από εθνικές μειονότητες, ξόδευαν κατά μέσο όρο ένα μικρό μόνο ποσοστό του χρόνου σε παιγνιώδεις δραστηριότητες καθοδηγούμενες από τον/την εκπαιδευτικό με γνωστικό περιεχόμενο, συγκεκριμένα τη γλώσσα, τη λογοτεχνία και τα μαθηματικά. Ο χρόνος χανόταν γιατί απλώς περίμεναν χωρίς να κάνουν τίποτα ουσιαστικό, πράγμα που

δείχνει μια ανεπαρκή διαχείριση της τάξης. Όμως, μερικοί εκπαιδευτικοί τα κατάφεραν πολύ καλά. Αυτές οι διαφορές ανάμεσα στους/στις εκπαιδευτικούς είχαν υψηλό βαθμό συσχετισμού με την ανάπτυξη των πρώτων μαθηματικών εννοιών και την ανάπτυξη του πρώιμου εγγραμματοσμού στα παιδιά.

Αύξηση των ικανοτήτων: εστίαση στο άτομο ή στην ομάδα;

Το κεντρικό ερώτημα είναι το πώς μπορούμε να βελτιώσουμε τις επαγγελματικές ικανότητες των παιδαγωγών και των εκπαιδευτικών που εργάζονται για τη φροντίδα και την εκπαίδευση των παιδιών στην πρώτη παιδική ηλικία. Αρκετές μελέτες έχουν δείξει ότι το επίπεδο γενικής εκπαίδευσης καθώς και η εξειδίκευση στη φροντίδα ή την εκπαίδευση μικρών παιδιών συνδέονται με την ποιότητα της παιδαγωγικής διαδικασίας και τα επιθυμητά αναπτυξιακά και γνωστικά αποτελέσματα. Υπάρχει κάποια συμφωνία σχετικά με το ότι οι παιδαγωγοί και οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να έχουν σπουδές και κατάρτιση σε επίπεδο Bachelor και να έχουν παρακολουθήσει μαθήματα σχετικά με την πρώτη παιδική ηλικία. Ωστόσο τα σχετικά ερευνητικά στοιχεία δεν έχουν οδηγήσει σε βέβαια συμπεράσματα: Ο Early και οι

συνεργάτες του⁵ βρήκαν μεικτά αποτελέσματα από τη σχέση ανάμεσα σε διαφορετικά επίπεδα εκπαίδευσης και την ποιότητα στην παιδαγωγική διαδικασία. Οι παιδαγωγοί και οι εκπαιδευτικοί που είχαν κάνει σπουδές ανώτερες από το επίπεδο του Bachelor χαρακτηρίζονταν από υψηλότερη ποιότητα στην παιδαγωγική διαδικασία από εκείνους που είχαν κάνει σπουδές κατώτερου επιπέδου από το Bachelor, αλλά δεν εντοπίστηκαν σαφείς διαφορές ανάμεσα σε αυτούς που είχαν σπουδές Bachelor και σε εκείνους που είχαν κάνει κατώτερες σπουδές. Επίσης, η εξειδικευμένη κατάρτιση στην προσχολική ηλικία δεν έκανε διαφορά για όσους διέθεταν Bachelor ή ανώτερο από το Bachelor τίτλο σπουδών.

Έπαιξε όμως ρόλο αν οι παιδαγωγοί και οι εκπαιδευτικοί είχαν κατώτερου επιπέδου εκπαίδευση.

Υπάρχουν διάφορες εξηγήσεις γι' αυτά τα σύνθετα ευρήματα. Πρώτον, άλλα δομικά χαρακτηριστικά ποιότητας – όπως η αναλογία παιδιών/προσωπικού – είναι επίσης σημαντικά για το επίπεδο της παιδαγωγικής διαδικασίας, παρόλο που δεν υπάρχει υψηλός βαθμός συσχετισμού με το επίπεδο κατάρτισης. Δεύτερον, η επαγγελματική κατάρτιση των παιδαγωγών και των εκπαιδευτικών της πρώτης παιδικής ηλικίας μπορεί να μην είναι επαρκώς εξειδικευμένη για την εργασία με μικρά παιδιά σε ομαδικό πλαίσιο, ακόμα κι όταν η κατάρτιση πραγματοποιείται στο επίπεδο σπουδών Bachelor ή Masters. Τρίτον, πέρα από την εκπαίδευση και κατάρτιση που διαθέτουν οι παιδαγωγοί και οι εκπαιδευτικοί πριν από την είσοδό τους στις υπηρεσίες για την πρώτη παιδική ηλικία, μερικά κέντρα τους παρέχουν πρόσθετη κατάρτιση και εποπτεία στον χώρο της τάξης, ειδικά για το προσωπικό με κατώτερη μη εξειδικευμένη κατάρτιση, ενώ άλλα κέντρα μπορεί να μην προσφέρουν κάτι τέτοιο. Η συνεχιζόμενη εντός του κέντρου εκπαίδευση με εσωτερικά δομημένους μηχανισμούς ανατροφοδότησης, καθώς και

η χρήση συστημάτων ελέγχου της ποιότητας στα κέντρα προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας είναι στοιχεία που από μόνα τους συνιστούν σημαντικά χαρακτηριστικά ποιότητας.

Μια πιλοτική μελέτη πραγματοποιήθηκε στην Ολλανδία ανάμεσα σε 35 παιδαγωγούς και εκπαιδευτικούς της πρώτης παιδικής ηλικίας σε δεκαπέντε κέντρα, ώστε να δοκιμαστεί και να προσδιοριστεί σε ποιον βαθμό τα κέντρα εφαρμόζαν συστηματική αυτορρύθμιση της ποιότητας της παιδαγωγικής διαδικασίας. Χρησιμοποιώντας ένα σύντομο ερωτηματολόγιο, ζητήθηκε από τους παιδαγωγούς και τους εκπαιδευτικούς να εκτιμήσουν πόσο συχνά είχαν πάρει μέρος σε συνεδρίες για τον κοινού σχεδιασμό και την αξιολόγηση με τους συναδέλφους και τον/τη διευθυντή/-ρια του κέντρου τους, πόσο συχνά εξέταζαν κριτικά τις δικές τους πρακτικές ομάδες χρησιμοποιώντας δομημένες παρατηρήσεις, πόσο συχνά παρακολουθούσαν σεμινάρια εξειδίκευσης και διάβαζαν από κοινού επαγγελματικά συγγράμματα και πόσο συχνά οι παιδαγωγικοί και εκπαιδευτικοί στόχοι του κέντρου γίνονταν αντικείμενο συζήτησης της ομάδας. Οι απαντήσεις χρησιμοποιήθηκαν ώστε να δομηθεί μια κλίμακα που να αναπαριστά την αυτορρύθμιση την ποιότητας της παιδαγωγικής διαδικασίας. Η κλίμακα αυτή αποκάλυψε την τεράστια διαφοροποίηση στα αποτελέσματα ανάμεσα στα κέντρα. Συνδέοντας αυτές τις μετρήσεις με την ποιότητα της παιδαγωγικής διαδικασίας έχουμε μια ενδιαφέρουσα εικόνα. Ούτε η χρήση κάποιου συγκεκριμένου παιδαγωγικού προγράμματος ούτε το επίπεδο αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης των παιδαγωγών και των εκπαιδευτικών (το οποίο ποικίλει από προσόντα κάτω του επιπέδου του Bachelor έως προσόντα επιπέδου Masters) εξηγούσε την παιδαγωγική και την εκπαιδευτική ποιότητα της διαδικασίας. Αυτό το πετύχαινε ο βαθμός αυτορρύθμισης της διαδικασίας στα κέντρα και μάλιστα σε υψηλό βαθμό.

Επίσης, η ικανοποίηση από την εργασία, όπως προκύπτει με βάση ερωτήσεις του τύπου: Σε ποιον βαθμό οι παιδαγωγοί και οι εκπαιδευτικοί αισθάνονται ότι αναγνωρίζονται, αποκτούν νέες ικανότητες, βιώνουν προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη και τους επιτρέπεται η αυτονομία στην εργασία τους, συνδέεται ισχυρά με την ποιότητα της αυτορρύθμισης στα κέντρα.

Συμπέρασμα

Θα έπρεπε όλοι οι παιδαγωγοί και οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται στην εκπαίδευση και φροντίδα για την πρώτη παιδική ηλικία να εκπαιδεύονται σε επίπεδο Bachelor ή και σε ανώτερο; Αυτό μπορεί να μην είναι εφικτό στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, τουλάχιστον στο άμεσο μέλλον. Η βελτίωση της αρχικής εκπαίδευσης σε όλα τα επίπεδα θα μπορούσε να αποτελέσει μια πιο ρεαλιστική στρατηγική για το άμεσο μέλλον. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να προάγουμε την αυτορρύθμιση της ποιότητας στα κέντρα προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας, πράγμα που περιλαμβάνει την αύξηση των ευκαιριών για το χαμηλότερου επιπέδου προσωπικό, που θα έχει τη δυνατότητα να μάθει στην εργασία, στο πλαίσιο ενός συστήματος με αποτελεσματική αυτορρύθμιση της ποιότητας. Με λίγα λόγια, αντί να εστιάζουμε στο επαγγελματικό επίπεδο του κάθε παιδαγωγού και του κάθε εκπαιδευτικού ξεχωριστά, θα πρέπει – ίσως και πρωτίστως – να εστιάζουμε στο επαγγελματικό επίπεδο όλης της ομάδας και του κέντρου στο σύνολό του.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- 1 Leseman, P. P. M. (2009). Integrated early childhood education and care: Combating educational disadvantages of children from low income and immigrant families, στο *Early Childhood Education and Care in Europe: Tackling Social and Educational Inequalities*. Βρυξέλλες: Eurydice/European Commission.
- 2 Connor, C. M., Morrison, F. J. & Slominski, L. (2006). Preschool instruction and children's emergent literacy growth, *Journal of Educational Psychology* 98: 665-689.
- 3 Justice, L. M., Kaderavek, J. N., Fan, X., Sofka, A. & Hunt, A. (2009). Accelerating preschoolers' early literacy development through classroom based teacher-child storybook reading and explicit print referencing, *Language, Speech and Hearing Services in Schools* 40: 67-85.
- 4 De Haan, A. K. E., Elbers, E., Hoofs, H. M. & Leseman, P. P. M. (2011). Effects of targeted versus mixed preschools on disadvantaged children's emergent academic skills: a cohort-sequential latent growth modeling approach, στο *School Effectiveness and School Improvement* (υπό έκδοση).
- 5 Early, D. M., Maxwell, K. L., Burchinal, M. κ.ά. (2007). Teachers' education, classroom quality, and young children's academic skills: results from seven studies of preschool programs, *Child Development* 78(2): 558-580.

Ο Paul Leseman και η Pauline Slot είναι ερευνητές στο Πανεπιστήμιο της Utrecht.
p.p.m.leseman@uu.nl

Υπάρχει ανάγκη για ικανά συστήματα: τα ευρήματα και οι συστάσεις από ένα ερευνητικό ευρωπαϊκό πρόγραμμα

Michel Vandebroek, Mathias Urban

Ερευνητές, παιδαγωγοί και πολιτικοί συμφωνούν στο ότι η ποιότητα στις υπηρεσίες για την πρώτη παιδική ηλικία -και τα αποτελέσματα για τα παιδιά και τις οικογένειες- εξαρτάται από το «ικανό» εργατικό δυναμικό. Ο Michel Vandebroek και ο Mathias Urban συζητούν τι είναι αυτό που κάνει ικανό έναν παιδαγωγό πρώτης παιδικής ηλικίας.

Τον Ιούνιο δημοσιεύτηκε μια νέα ευρωπαϊκή έκθεση (CORE) γύρω από τις ικανότητες που απαιτούνται για την εκπαίδευση και τη φροντίδα για την πρώτη παιδική ηλικία, η οποία αναφερόταν στο πώς μπορούμε να αναπτύξουμε καλύτερα, να υποστηρίξουμε και να διατηρήσουμε την ικανότητα σε όλα τα επίπεδα και πώς να κάνουμε σαφείς συστάσεις σε πολιτικό επίπεδο σε σχέση με την εργασία σε αυτό τον τομέα.

Η έρευνα, η οποία ανατέθηκε από τη Γενική Διεύθυνση για την Εκπαίδευση και τον Πολιτισμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και διεξήχθη από κοινού από το Πανεπιστήμιο του East London και από το Πανεπιστήμιο της Ghent, διερεύνησε την «ικανότητα» και τον επαγγελματισμό στις πρακτικές για την πρώτη παιδική ηλικία. Περιέλαβε μια ολοκληρωμένη παρουσίαση της σχετικής βιβλιογραφίας, μια επισκόπηση ανάμεσα σε ειδικούς από δεκαεπτά χώρες και μελέτες περίπτωσης σε βάθος σε επτά χώρες.

Ικανότητα και συνθήκες

Είναι κοινά αποδεκτό ότι η ικανότητα του προσωπικού είναι ένας από τους σημαντικότερους δείκτες πρόβλεψης για την ποιότητα στην Εκπαίδευση και Φροντίδα για την Πρώτη Παιδική Ηλικία. Αυτή η νέα έρευνα επισημαίνει ότι η ποιότητα του εργατικού δυναμικού καθορίζεται από πολλούς παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων των ικανών ατόμων και των οργανωτικών συστημάτων. Στους παράγοντες-κλειδιά συγκαταλέγονται οι καλές εργασιακές συνθήκες, οι οποίες ελαχιστοποιούν την πιθανότητα διαρροής προσωπικού, η συνεχιζόμενη παιδαγωγική υποστήριξη ώστε να παράγεται τεκμηρίωση και κριτικός αναστοχασμός πάνω στην πρακτική, και η συνοικοδόηση παιδαγωγικής μέσω του διαλόγου ανάμεσα στην θεωρία και την πράξη. Αν και είναι λοιπόν σημαντικό να υπάρχει ικανό προσωπικό που να μπορεί να αντλεί από πλήθος γνώσεων και πρακτικών δεξιοτήτων, οι εργαζόμενοι και

οι ομάδες χρειάζονται επίσης ικανότητες αναστοχασμού, καθώς εργάζονται σε υψηλής πολυπλοκότητας, απρόβλεπτα και διαφορετικά πλαίσια.

Η ικανή πρακτική χρειάζεται ικανά υποστηρικτικά συστήματα

Η έκθεση CORE επιβεβαιώνει τις συστάσεις προγενέστερων κειμένων πολιτικής (βλ. στο τέλος του κειμένου, «Περαιτέρω Ανάγνωση»). Στην ίδια κατεύθυνση με αυτές, επισημαίνει τη σημασία τού να υπάρχει τουλάχιστον ένας εργαζόμενος με σπουδές επιπέδου Bachelor (International Standard Classification of Education Level 5) σε κάθε ομάδα παιδιών, ο οποίος να μοιράζεται τις ευθύνες με τα άλλα μέλη της ομάδας, ενώ παράλληλα είναι απαραίτητες οι σχέσεις αμοιβαιότητας ανάμεσα στη θεωρία και την πράξη που θα υποστηρίζουν την αναστοχαστική ικανότητα των ομάδων.

Μια μελέτη περίπτωσης εργαζομένων που δουλεύουν για την απόκτηση

πανεπιστημιακού πτυχίου (Bachelor level) στο Collège Coopératif Rhône-Alpes της Λυών, προβάλλει τα κυριότερα στοιχεία στην εναλλαγή ανάμεσα στη θεωρία και την πράξη, ενώ μια μελέτη περίπτωσης με Δανούς *pedagog* δείχνει τρόπους ένταξης της πρακτικής εκπαίδευσης στους φορείς τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, μέσα από θέματα δραστηριοτήτων και πολιτισμού. Η δουλειά των *pedagogistas* ή, αλλιώς, των συμβούλων παιδαγωγικής, όπως τεκμηριώθηκε σε μελέτη περίπτωσης στην πόλη της Pistoia στη Βόρεια Ιταλία, είναι ένα παράδειγμα ενίσχυσης του αναστοχαστικού επαγγελματισμού στην πράξη. Όλες οι μελέτες περίπτωσης του ερευνητικού προγράμματος CORE προβάλλουν τη σημασία της συνεχούς επαγγελματικής ανάπτυξης και της παιδαγωγικής υποστήριξης, που μπορούν επίσης να διευκολύνουν τόσο την οριζόντια όσο και την κάθετη εργασιακή κινητικότητα. Εμπειρίες από την Ισπανία και τη Λιθουανία εκθέτουν τις πιθανότητες να αναγνωριστεί η προηγούμενη μάθηση, για παράδειγμα, μέσα από ενδοϋπηρεσιακή επαγγελματική εξέλιξη.

Αόρατοι Βοηθοί

Τα ικανά υποστηρικτικά συστήματα είναι

απαραίτητα για όλους τους εργαζομένους και αποτελούν προϋπόθεση για την ανάπτυξη υψηλής ποιότητας πρακτικής. Υπάρχει ωστόσο ένα σημαντικό μέρος του εργατικού δυναμικού σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, που είναι συχνά ξεχασμένο στις εκθέσεις πολιτικής και στις στρατηγικές επιμόρφωσης και το οποίο αναφέρεται στην CORE ως «αόρατοι βοηθοί». Η επισκόπηση της CORE αποκαλύπτει ότι σε πολλές χώρες ένα μεγάλο τμήμα τους εργατικού δυναμικού αποτελείται από βοηθούς χωρίς καθόλου ή με χαμηλού επιπέδου πιστοποιημένα προσόντα. Στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, οι βοηθοί με χαμηλότερα προσόντα έχουν πιο περιορισμένη πρόσβαση στην ενδοϋπηρεσιακή επιμόρφωση από τους συναδέλφους τους με προσόντα υψηλότερου επιπέδου. Οι μελέτες περίπτωσης επισήμαναν ενδιαφέροντα παραδείγματα για το πώς μπορούν αυτές οι ομάδες να υποστηριχθούν. Σε κάποιες περιπτώσεις αναπτύχθηκαν συγκεκριμένες διαδρομές για να δώσουν τη δυνατότητα σε αυτούς τους βοηθούς να συνδυάσουν την εργασία τους με σπουδές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, όπως έγινε στο Collège Coopératif Rhône-Alpes και στη Δανία. Σε άλλες περιπτώσεις, όπως στην Pistoia της Ιταλίας και στη Σλοβενία, τέτοιες διαδρομές

περιλαμβάνονται συστηματικά στον σχεδιασμό, στην τεκμηρίωση και στην αξιολόγηση των παιδαγωγικών δραστηριοτήτων ή, όπως συμβαίνει στην Αγγλία που καθιέρωσε την πιστοποίηση επιπέδου πτυχίου, αναγνωρίζοντας τις ικανότητες που οι εργαζόμενοι απέκτησαν στο πεδίο.

(Δια)υπηρεσιακές ικανότητες

Ένα πόρισμα-κλειδί της μελέτης CORE είναι ότι η «ικανότητα» στο πλαίσιο της εκπαίδευσης και φροντίδας για την πρώτη παιδική ηλικία θα πρέπει να γίνεται αντιληπτή περισσότερο ως ένα χαρακτηριστικό του συνολικού συστήματος για την πρώτη παιδική ηλικία, παρά ως ένα σύνολο δεξιοτήτων και γνώσεων ενός μεμονωμένου παιδαγωγού. Το *ικανό σύστημα* αναπτύσσεται μέσω σχέσεων αμοιβαιότητας ανάμεσα στα άτομα, στις ομάδες, στους φορείς και στο ευρύτερο κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο. Μια ένδειξη-κλειδί ενός ικανού συστήματος είναι το πώς υποστηρίζει τα άτομα να πραγματοποιούν τις δυνατότητές τους για την ανάπτυξη πρακτικών που είναι υπεύθυνες, ανταποκρίνονται και καλύπτουν τις ανάγκες των παιδιών και των οικογενειών στα ραγδαία μεταβαλλόμενα κοινωνικά πλαίσια.

Για τον λόγο αυτόν, μια αλλαγή στην εστίαση, από την ατομική στη συστημική θεώρηση της έννοιας της ικανότητας, διατρέπει τις συστάσεις που πηγάζουν από τα ευρήματα της μελέτης CORE. Σε αυτές τις συστάσεις περιλαμβάνεται η ανάγκη για αμειβόμενο χρόνο κατά τον σχεδιασμό, την τεκμηρίωση και τον αναστοχασμό, καθώς και την εμπλοκή σε μαθησιακές εμπειρίες με συναδέλφους (για παράδειγμα, με συναδέλφους από γειτονικά ιδρύματα). Επίσης συνδυασμός της εργασίας με επιμορφώσεις σε επιμορφωτικά κέντρα και συμμετοχή σε έρευνες δράσης (projects) ή σε έρευνες βασισμένες στην πρακτική. Αυτές οι συνθήκες αφορούν όλους τους παιδαγωγούς, ανεξαρτήτως του επιπέδου των επίσημων προσόντων τους.

Οι συστημικές προσεγγίσεις της ικανότητας και της επαγγελματικής κατάρτισης ξεπερνούν τα στενά όρια του κάθε φορέα προσχολικής αγωγής. Ενθαρρύνουν τις συνεργασίες ανάμεσα στους φορείς και στις υπηρεσίες και παίρνουν διαφορετική μορφή ανάλογα και με το πλαίσιο της τοπικής κοινωνίας και την πραγματικότητα που βιώνουν τα παιδιά και οι οικογένειές τους. Μπορεί οι προσεγγίσεις να περιλαμβάνουν συνεργασίες ανάμεσα σε ιδρύματα Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία σε τοπικό επίπεδο (όπως ο ρόλος των *pedagogistas* στην Ριστοία), ανάμεσα σε ιδρύματα Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία και άλλες υπηρεσίες, όπως αυτές που αφορούν την υγεία, την παιδική ασφάλεια ή τις κοινωνικές υπηρεσίες (όπως τα Children's Centres στην Αγγλία), ανάμεσα στα ιδρύματα Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία και την υποχρεωτική πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ώστε να διασφαλιστεί η ομαλή μετάβαση (όπως στη Σλοβενία), ανάμεσα στα ιδρύματα Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία και στα εκπαιδευτικά ιδρύματα (όπως στη Λυών) ή ανάμεσα στα ιδρύματα Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία και στις τοπικές αρχές και τους διαμορφωτές πολιτικής (όπως στην Πολωνία, την Ριστοία και την Ghent).

Ικανή διακυβέρνηση

Η διοίκηση (management), η πολιτική, και η γενικότερη διακυβέρνηση είναι σημαντικές πτυχές των ικανών συστημάτων. Όλα τα επιτυχημένα παραδείγματα που παρουσιάζονται στις μελέτες περίπτωσης της έρευνας CORE είναι ενταγμένα σε κάποια συνεκτική δημόσια πολιτική. Τα ικανά συστήματα ανθίζουν όπου η διοίκηση της Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία οικοδομείται μέσα από συζητήσεις με όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη, κυρίως στο τοπικό επίπεδο και όχι από «ρυθμιστικές προσπάθειες». Η επισκόπηση της μελέτης CORE αποκαλύπτει επίσης τη σημασία της ύπαρξης πλαισίων προγραμμάτων και την κατάρτιση για τη διαμόρφωση προφίλ ικανοτήτων, όχι όμως με όρους στενής οπτικής. Τα γενικά παιδαγωγικά

πλαίσια ενθαρρύνουν τη συνοχή ανάμεσα στα προγράμματα κατάρτισης, παρέχουν συνδέσμους ανάμεσα στην εκπαίδευση πριν από την είσοδο στην υπηρεσία και την απασχόληση και υποστηρίζουν τόσο την ανταλλαγή ανάμεσα στους συναδέλφους όσο και τη συνεργασία ανάμεσα στην αρχική επαγγελματική κατάρτιση και την εργασία στην πράξη. Πρέπει να σημειωθεί, ωστόσο, ότι τα υπερβολικά καθοδηγητικά πλαίσια προγραμμάτων έχουν τον κίνδυνο να περιορίζουν την επαγγελματική διακριτική ευχέρεια των διαφόρων φορέων κατάρτισης, καθώς επίσης και την ατομική κρίση των παιδαγωγών, και μπορεί να απειλήσουν τον πειραματισμό και την καινοτομία.

Η παροχή κατάλληλων εργασιακών συνθηκών είναι άλλη μια πτυχή της διακυβέρνησης για την ποιότητα του προσωπικού. Αυτό συμπεριλαμβάνει τον μισθό (στόχος είναι η εξίσωση με εκείνους των δασκάλων στην υποχρεωτική εκπαίδευση), την αντιπροσώπευση σε επαγγελματικά σωματεία και τη συμμετοχή σε επαγγελματικούς συλλόγους για την υποστήριξη ισχυρών επαγγελματικών ταυτοτήτων.

Χτίζοντας πάνω στα ευρήματα της έρευνας CORE, αναμένουμε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να συνηγορήσει για μια εκπαίδευση και φροντίδα υψηλής ποιότητας για την πρώτη παιδική ηλικία, ως ένα δημόσιο αγαθό και ως ένα αναπόσπαστο κομμάτι των εκπαιδευτικών συστημάτων των κρατών μελών. Κατά συνέπεια, η ποιότητα των παροχών χρειάζεται τόση προσοχή

και υποστήριξη όση δόθηκε στις ποσοτικές τους διαστάσεις τα τελευταία χρόνια (για παράδειγμα, στους στόχους της Βαρκελώνης). Οι δείκτες της ποιότητας θα πρέπει να περιλαμβάνουν αναφορές στην ικανότητα του προσωπικού μέσα από μια συστημική θεώρηση: όχι μόνο στο επίπεδο του κάθε παιδαγωγού, αλλά και σε επίπεδο ιδρυμάτων, καθώς και σε τοπικές, περιφερειακές ή εθνικές πολιτικές.

Η μελέτη CORE διεξήχθη από την Arianna Lazzari του Πανεπιστημίου του East London, τον Jan Peeters και την Katrien van Laere από το Πανεπιστήμιο της Ghent, σε στενή συνεργασία με Ευρωπαϊκά Δίκτυα.

Περαιτέρω ανάγνωση

Cameron, C. & Moss, P. 2007. *Care Work in Europe: Current Understandings and Future Directions*. Λονδίνο: Routledge.

Children in Europe. 2008. *Young Children and their Services: Developing a European Approach*.

European Commission Network. 1996. *Quality Targets in Services for Young Children*.

Eurydice Network (2009). *Eurydice report 2009*.

OECD. 2001, 2006. *Starting Strong*.

UNICEF. 2008. *The Child Care Transition. Unicef Report Card 8*.

Oberhuemer, P., Schreyer, I. & Neuman, M. J. 2010. *Professionals in Early Childhood Education and Care Systems. European Profiles and Perspectives*. Barbara Budrich Publishers: Opladen and Farmington Hills.

Ο Michel Vandenbroeck ανήκει στο Τμήμα Κοινωνικών Επιστημών στο Πανεπιστήμιο της Ghent και ο Mathias Urban είναι στο Cass School of Education and Communities στο Πανεπιστήμιο του East London.

Μαθαίνοντας τη δουλειά: πώς οι παιδαγωγοί βοηθούν ο ένας τον άλλο

Jan Peeters, Steven Brandt

Το να μαθαίνεις από τους συναδέλφους σου μπορεί να είναι ένας πολύ αποτελεσματικός τρόπος για να αναπτυχθούν ικανότητες στο εργατικό δυναμικό της εκπαίδευσης και φροντίδας στην πρώτη παιδική ηλικία. Ο Jan Peeters και ο Steven Brandt μάς εκθέτουν το ζήτημα μέσα από μια φλαμανδική έρευνα.

Τα κέντρα φροντίδας για τα παιδιά ηλικίας 0-3 ετών στην Ghent έχουν παιδαγωγικούς συμβούλους με πανεπιστημιακό πτυχίο, το έργο των οποίων είναι να αναπτύσσουν μια συνεκτική στρατηγική για την επαγγελματική ανάπτυξη όλων σε επίπεδο φορέα εργασίας και να υποστηρίζουν τους παιδαγωγούς στο να αναστοχάζονται κριτικά πάνω στην εργασία τους. Οι παιδαγωγοί που δουλεύουν με τα παιδιά έχουν πιστοποιητικό δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης πάνω στη φροντίδα παιδιών και στα περισσότερα κέντρα κάποιοι δεν διαθέτουν πιστοποιητικό, αλλά παρακολουθούν σεμινάρια κατάρτισης ενηλίκων. Τον Σεπτέμβριο ξεκίνησε η πρώτη εκπαίδευση πανεπιστημιακού επιπέδου, γύρω από την παιδαγωγική της πρώτης παιδικής ηλικίας, στις τρεις κεντρικές πόλεις του Βελγίου, στις Βρυξέλλες, στην Ghent και στο Antwerp. Αυτοί οι νέοι απόφοιτοι θα αναλάβουν τον ρόλο της υποστήριξης των λιγότερο καταρτισμένων παιδαγωγών.

Σε μια μελέτη περίπτωσης του προγράμματος CORE, οι ερευνητές ρώτησαν συμβούλους παιδαγωγικής και επαγγελματίες που εργάζονταν στα κέντρα της πρώτης παιδικής ηλικίας μη προνομιούχων περιοχών της Ghent σχετικά με το πλαίσιο και τις συνθήκες μέσα στις οποίες απέκτησαν ικανότητες κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους.

Οι σύμβουλοι παιδαγωγικής απάντησαν ότι η δημιουργία κοινής κουλτούρας στον φορέα που εργάζονται είναι γι' αυτούς ο πιο σημαντικός παράγοντας για να αυξηθούν οι ικανότητες σε επίπεδο ομάδας. Κάτι τέτοιο θα πρέπει να βασίζεται σε ένα καθαρό όραμα και σ' ένα σύστημα αξιών όσον αφορά τη συνεργασία με τους γονείς, τα παιδιά και την τοπική κοινωνία. Δίνουν έμφαση στο ότι το σύνολο της ομάδας θα πρέπει να έχει την ευκαιρία να αναπτύξει και να αξιολογήσει αυτό το όραμα, το οποίο γίνεται το ίδιο πηγή έμπνευσης για την ανάπτυξη της πολιτικής σχετικά με την απόκτηση ικανοτήτων στο κέντρο, αλλά και αντικείμενο συζητήσεων που διαμείβονται κατά τη διάρκεια των ομαδικών συναντήσεων και των επιμορφώσεων στο επίπεδο του κέντρου. Τονίζουν επίσης τη σημασία τού να μοιράζεται

η ομάδα ένα κοινό σύνολο αξιών σχετικών με τις υπηρεσίες για τα μικρά παιδιά. Όταν τους ζητήθηκε να δώσουν ένα παράδειγμα γι' αυτό, συμφώνησαν ότι είναι σημαντικό να έχουν πίστη οι ίδιοι οι παιδαγωγοί στο ότι μπορεί ο καθένας τους να κάνει τη διαφορά για τα παιδιά, τους γονείς αλλά και τους συναδέλφους τους. Αυτή η πεποίθηση ξεκινά από τη θέση ότι μέσα από την αφοσίωση της ομάδας στα παιδιά και στους γονείς από μη προνομιούχα στρώματα, αλλά και στους συναδέλφους που κάνουν την πρακτική τους στο ίδιο κέντρο, όλα τα μειονεκτήματα μπορούν να αρθούν. Αλλά οι σύμβουλοι θεωρούν, επίσης, ότι μέσα σε αυτή την ελπιδοφόρα κουλτούρα, θα πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα να εκφράζονται και αρνητικές σκέψεις και συναισθήματα. Οι επαγγελματίες θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να μιλούν ανοιχτά για τις αμφιβολίες και τους φόβους τους σε σχέση με τις καταστάσεις που βιώνουν παιδιά και

ενήλικες. Αυτές οι αξίες και η πεποίθηση ότι το κέντρο της πρώτης παιδικής ηλικίας μπορεί να προσφέρει ευκαιρίες τόσο στα παιδιά όσο και στους ενήλικες είναι στοιχεία που παρέχουν σημαντικά κίνητρα στον καθένα από τους επαγγελματίες.

Η μάθηση ξεκινά με αναστοχασμό πάνω στην πρακτική

Μέσα σε μια ομάδα ο διευθυντής ή ο σύμβουλος παιδαγωγικής πρέπει να καλλιεργεί μια οπτική για τη μάθηση που να είναι προσαρμοσμένη στο στιλ μάθησης των ίδιων των παιδαγωγών. Σε αυτή την οπτική, η αύξηση των ικανοτήτων θα πρέπει να βασίζεται στην άποψη ότι όταν αναστοχάζεται κανείς πάνω σε πραγματικές καταστάσεις με γονείς και παιδιά, οικοδομείται νέα παιδαγωγική γνώση. Ο στόχος είναι οι παιδαγωγοί να μπορούν να επιχειρηματολογούν γύρω από το γιατί έκαναν μια συγκεκριμένη επιλογή.

Ένας σύμβουλος παιδαγωγικής διατυπώνει κάτι τέτοιο με τον ακόλουθο τρόπο: «Από την πρακτική θα πρέπει να είναι ικανοί να μεταβούν στη θεωρία». Ο στόχος για τον σύμβουλο, λοιπόν, είναι να βοηθήσει τους παιδαγωγούς να μετατρέψουν τις θεωρητικές γνώσεις σε πρακτική και να τους ενθαρρύνει να εκφράσουν θεωρητική κατανόηση για ορισμένα θέματα, χρησιμοποιώντας το τι έγινε στην πράξη ως σημείο εκκίνησης.

Σύμφωνα πάλι με τους συμβούλους παιδαγωγικής, η αρχική κατάρτιση δεν θα πρέπει να εστιάζει σε τεχνικές ικανότητες, γιατί αυτές είναι πολύ εύκολο να τις μάθει κανείς στην πράξη. Οι ίδιοι έχουν πειστεί ότι η αρχική κατάρτιση πρέπει να επικεντρώνεται στην ανάπτυξη διευρυμένων ικανοτήτων ικανών να αλλάξουν την παιδαγωγική πρακτική.

Από την άλλη, όλοι οι παιδαγωγοί δίνουν έμφαση στη σημασία τού να μοιράζονται τη γνώση και να ζητούν συμβουλές από συναδέλφους. Προτιμούν την επαγγελματική πρόοδο μέσω των επωνομαζόμενων «ομάδων πρακτικής», όπου μπορούν να ανταλλάσσουν εμπειρίες με τους συναδέλφους τους από διαφορετικά κέντρα, σε σχέση με πραγματικά ζητήματα, αλλά και προβλήματα που

αντιμετωπίζουν στην καθημερινή πρακτική. Οι εργαζόμενοι στη φροντίδα των μικρών παιδιών, με κατάρτιση δευτεροβάθμιου επιπέδου, είναι ιδιαίτερος σκεπτικός απέναντι στη γνώση από τα βιβλία ή από άλλες πιο θεωρητικές πηγές. Θέλουν να ξεπεράσουν τους περιορισμούς των θεωρητικών μαθημάτων, με το να συμμετέχουν σε ανεπίσημες, μεταξύ τους, συζητήσεις, στις οποίες συγκεκριμένες ιστορίες από την καθημερινή πρακτική συζητούνται ανάμεσα στους συναδέλφους, ως ένας τρόπος να ανταλλάσσουν γνώσεις και εμπειρίες. Μάλιστα βρίσκουν αυτή την ανεπίσημη μάθηση τόσο πολύτιμη όσο και ένα μάθημα. Ένας παιδαγωγός θέτει το ζήτημα ως εξής: «Επειδή εμείς οι παιδαγωγοί εργαζόμαστε μονίμως σε ομάδα, πρέπει να βασιστούμε ο ένας στον άλλο, να αλληλοϋποστηριζόμαστε, και μια τέτοια εργασία σε ομάδες διαμορφώνει το στυλ της μάθησης που προτιμούμε».

Περισσότερη έμφαση στη διαγενεακή μάθηση

Οι νέοι και άπειροι παιδαγωγοί επωφελούνται από την εμπειρία τους στην ομάδα συναδέλφων με διαφορετικό τρόπο από τους παλαιότερους και πιο έμπειρους. Οι νέοι συναδέλφοι θα μάθουν ανεπίσημα περισσότερα από τους πιο έμπειρους, απ' ό,τι

το αντίστροφο. Οι νεότεροι τρέφουν σεβασμό για την εμπειρία και τις ικανότητες των μεγαλύτερων συναδέλφων τους: «Ως νέος εργαζόμενος στη φροντίδα μικρών παιδιών δεν μπορείς να προσφέρεις ανατροφοδότηση πάνω σε αυτό που κάνουν οι πιο έμπειροι συναδέλφοί σου ή να αλλάξεις μια συγκεκριμένη πρακτική».

Ένας μεγαλύτερος παιδαγωγός που χαίρει εκτίμησης από τους νεότερους συναδέλφους του θέτει το θέμα ως εξής: «Θα πρέπει να αφήνει κανείς τους νεότερους να κάνουν τη δουλειά τους και να παρεμβαίνει μόνο όταν συναντούν κάποια δυσκολία». Οι πιο έμπειροι παιδαγωγοί χρειάζεται να

διαμορφώνουν μια ανοιχτή ατμόσφαιρα, που να επιτρέπει την ανάληψη πρωτοβουλιών από τους νεότερους συναδέλφους. Ένας σύμβουλος επιδιώκει τη συνεύρεση πιο έμπειρων παιδαγωγών με νεότερους στην ίδια ομάδα, ώστε να μπορούν να μάθουν ο ένας από τον άλλο σε ένα κλίμα απρόσκοπτου διαλόγου.

Υπάρχει μια διαφορά στο πώς αντιλαμβάνονται το επάγγελμά τους οι παλαιότεροι και οι νεότεροι συνάδελφοι. Οι νεότεροι εστιάζουν σε πιο πρακτικές και τεχνικές πτυχές της εργασίας τους, δίνοντας έμφαση κυρίως σε ζητήματα οργάνωσης, υγιεινής και φροντίδας. Για τους νεότερους παιδαγωγούς η επικοινωνία με τους γονείς αφορά μόνο την ανταλλαγή πρακτικών πληροφοριών, όπως οι ώρες ύπνου και οι διατροφικές συνήθειες. Οι μεγαλύτεροι και πιο έμπειροι παιδαγωγοί δείχνουν να αδιαφορούν γι' αυτές τις πιο τεχνικές πτυχές: χρησιμοποιούν αυτές τις συζητήσεις ως ευκαιρίες για να κτίσουν μια σχέση με τους γονείς. Οι ίδιοι βλέπουν τη συνεργασία με τους γονείς ως μια πηγή παιδαγωγικής, παρά τεχνικής, γνώσης. Δίνουν έμφαση στη σημασία της ουσιαστικής επικοινωνίας με τους γονείς και έχουν αναπτύξει ικανότητες που ενσωματώνουν τη γνώση, τις αξίες και τις στάσεις οι οποίες έχουν σχέση με την ανατροφή (που δεν είναι άλλο από την εκπαίδευση με την ευρεία έννοια), τις απόψεις γύρω από την πατρότητα και τη μητρότητα, αλλά και το πολιτισμικό υπόβαθρο. Είναι σε θέση να κατανοήσουν αυτό που θέλουν να τους μεταφέρουν οι γονείς, τα μηνύματα που στέλνουν σχετικά με αυτά που τους απασχολούν: εστιάζουν σε μια πιο σε βάθος επικοινωνία με τους γονείς.

Το να αφουγκραζόμαστε τα σήματα των γονέων από διαφορετικά περιβάλλοντα αυξάνει τις ικανότητες

Κάτι άλλο αξιοσημείωτο που αναφέρουν οι παιδαγωγοί αφορά τη διαφορετικότητα των γονέων και των παιδιών με τα οποία εργάζονται. Οι παιδαγωγοί και οι σύμβουλοι που δουλεύουν σε ένα διαφοροποιημένο πλαίσιο -για παράδειγμα, με παιδιά με ειδικές ανάγκες, με παιδιά και γονείς από μη προνομιούχα οικονομικά στρώματα ή με οικογένειες εθνικών μειονοτήτων- αναφέρουν ότι ο επαγγελματισμός τους διευρύνθηκε από την επαφή αυτή, με γονείς και παιδιά από διαφορετικά περιβάλλοντα. «Το να εργάζομαι με τη διαφορετικότητα αύξησε ίσως περισσότερο από οτιδήποτε τις ικανότητές μου ως παιδαγωγού προσχολικής ηλικίας».

Ο Jan Peeters και ο Steven Brandt είναι ερευνητές στο Πανεπιστήμιο της Ghent.
jan.peeters@vbjk.be

Ενδυνάμωση των κοινοτήτων μάθησης: ένας τρόπος για να αυξήσουμε τις ικανότητες

Dawn Tankersley, Tatjana Vonta, Helena Burić

Η ενδυνάμωση των παιδαγωγών στο να εμπλέκονται σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων σε σχέση με την πρακτική τους μπορεί να μεταμορφώσει τόσο τους μεμονωμένους φορείς όσο και την ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα. Τα μέλη της διεθνούς ένωσης Step by Step, ο Dawn Tankersley, η Tatjana Vonta και η Helena Burić, παρουσιάζουν τις εμπειρίες τους.

Γίνεται μεγάλη συζήτηση γύρω από την ανάγκη προσδιορισμού παγκόσμιων παιδαγωγικών ικανοτήτων που προάγουν την ποιότητα στην Εκπαίδευση και Φροντίδα για την Πρώτη Παιδική Ηλικία, ώστε να δίνεται σε κάθε παιδί μια καλύτερη ευκαιρία για να εκφράζει και να διευρύνει οι δυνατότητές του.

Ωστόσο, η διεθνής ένωση Step by Step (International Step by Step Association, ISSA) πιστεύει ότι η ποιότητα δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς παιδαγωγούς που θα διαθέτουν τις ικανότητες να βλέπουν, να προάγουν και να ενσωματώνουν τα δικαιώματα και τις φωνές των μικρών παιδιών κατά τη διαδικασία έκφρασης και ανάπτυξης των δυνατοτήτων τους. Αυτές οι ικανότητες αποκτιούνται μέσω της πρακτικής, της εργασίας με βάση κάποιες κατευθυντήριες αρχές, του αναστοχασμού και της υποστήριξης της κοινότητας των συναδέλφων, και ιδιαίτερα όταν οι παιδαγωγοί ενθαρρύνονται και συμπεριλαμβάνονται στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για θέματα που αφορούν το επάγγελμά τους.

Η έκδοση της Ένωσης με τίτλο *Competent*

Educators of the 21st Century: ISSA Principles of Quality Pedagogy και το συνοδευτικό υλικό είναι ένα παράδειγμα πρακτικού εργαλείου για το πώς μπορεί να μετατραπούν οι παιδαγωγικές αρχές σε πρακτική και να προαχθεί μια βιώσιμη αλλαγή σε ατομικό, σχολικό και ευρύτερο κοινωνικό επίπεδο. Το υλικό προωθεί πρακτικές βασισμένες σε ουμανιστικές και κονστрукτιβιστικές αρχές, καθώς και μια θεώρηση του παιδαγωγού ως επαγγελματία που συνεργάζεται στενά με τις οικογένειες και τις κοινότητες και παρέχει το πλαίσιο και την καθοδήγηση για τα παιδιά στο ταξίδι της διερεύνησης και της μάθησης. Δίνεται έμφαση σε μια προσέγγιση της εκπαίδευσης που είναι βασισμένη στα δικαιώματα και στην ανάγκη για ένταξη· στην ενεργοποίηση του ίδιου του παιδιού στη διαδικασία της ανάπτυξής του, στην αντίληψη του παιδιού ως πολίτη που διαθέτει σήμερα ισχυρή φωνή, δικαιώματα και καθήκοντα και στην ανάπτυξη ικανοτήτων διά βίου μάθησης.

Αυξάνοντας τις ικανότητες στο επίπεδο του νηπιαγωγείου - Η εμπειρία από την Κροατία
Το νηπιαγωγείο Malešnica στο Zagreb

ISSA

International Step by Step Association

Η Διεθνής Ένωση Step by Step (International Step by Step Association, ISSA) φέρνει σε επαφή επαγγελματίες και οργανισμούς σχετικούς με την ανάπτυξη της πρώτης παιδικής ηλικίας, με στόχο την προώθηση εμπειριών που προάγουν την ένταξη, την ποιοτική φροντίδα και την εκπαίδευση και δημιουργούν τις συνθήκες για όλα τα παιδιά ώστε να δώσουν το μέγιστο των δυνατοτήτων τους και να γίνουν ενεργά μέλη της κοινωνίας. Τα βασικά στελέχη της είναι μη κυβερνητικοί οργανισμοί που εδρεύουν στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη και την κεντρική Ασία.

Για περισσότερες πληροφορίες επισκεφθείτε την ιστοσελίδα www.issa.nl

χρησιμοποιούσε σε συναντήσεις αξιολόγησης τις αρχές ποιοτικής παιδαγωγικής (Principles of Quality Pedagogy) της ISSA για διάστημα πέντε ετών, κτίζοντας πάνω στα ισχυρά σημεία των εκπαιδευτικών και αναπτύσσοντας τη συνεργασία και την αμοιβαία εμπιστοσύνη μέσω του καθοδηγούμενου αναστοχασμού, της θετικής ανατροφοδότησης και του ανοικτού διαλόγου. Παρατηρήθηκε έτσι μια ποιοτική βελτίωση στην ομάδα που συμπεριλάμβανε τους παιδαγωγούς, τους παιδαγωγικούς συντονιστές (τον παιδαγωγό, τον ψυχολόγο και τον λογοθεραπευτή) καθώς και έναν παιδαγωγικό σύμβουλο από την Open

Academy Step by Step. Κάθε χρονιά περίπου δεκαπέντε παιδαγωγοί ή το ένα τρίτο του προσωπικού συμμετείχε στην διαδικασία αξιολόγησης. Ύστερα από πέντε χρόνια διαμορφώθηκε μια ομάδα εστίασης (focus group) για να διαπιστωθεί αν η όλη διαδικασία είχε αυξήσει τις ικανότητές τους.

Αξιοποιώντας τις αρχές ποιοτικής παιδαγωγικής της ISSA

Οι παιδαγωγοί ανέφεραν ότι οι αρχές της ISSA τους έμαθαν πώς να αυτοαξιολογούνται και να αναστοχάζονται καλύτερα πάνω στις πρακτικές τους, όπως και να σχεδιάζουν με βάση τους στόχους και να συγκροτούν οι ίδιοι ένα όραμα γύρω από τη μελλοντική τους επαγγελματική εξέλιξη.

Αν και το 2004 ξεκίνησε μια συζήτηση γύρω από τη διαμόρφωση κριτηρίων για τη βελτίωση του μαθησιακού περιβάλλοντος για τα παιδιά, δεν ήμασταν ακόμη ικανοποιημένοι με τα αποτελέσματα. Πάντα καταλήγαμε να κάνουμε τις ίδιες συζητήσεις, καθώς δεν μπορούσαμε να εξηγήσουμε πώς σκεφτόμασταν κάτι ή γιατί δεν ξέραμε αν κάτι που κάναμε ήταν σωστό ή λάθος. Νιώθαμε ότι μας έλειπαν ακόμη κάποια σημαντικά κομμάτια, όπως η αλληλεπίδραση με βάση συγκεκριμένα κριτήρια. Το 2006 αποφασίσαμε να διεξάγουμε τη διαδικασία χρησιμοποιώντας τις αρχές ποιοτικής παιδαγωγικής της ISSA.

Επαγγελματικές ομάδες μάθησης

Η βάση για μια τέτοιου είδους εργασία είναι η συμμετοχική μάθηση. Στη διάρκεια καθοδηγούμενων συναντήσεων αναστοχασμού, οι παιδαγωγοί αλληλεπιδρούσαν «ανταλλάσσοντας» τις εκπαιδευτικές αντιλήψεις και αξίες τους, τις απόψεις τους για τα παιδιά και για τον ρόλο που οι ίδιοι έπαιζαν. Για την επιτυχία μιας τέτοιας διαδικασίας η παροχή κινήτρου σε κάθε μέλος της ομάδας είναι πολύ σημαντική.

Η εργασία σε ομάδα είναι ικανή να κινητοποιήσει τα μέλη και η σύνθεση της ομάδας συχνά καθορίζει το πλαίσιο δράσης και την επιτυχία της συγκεκριμένης ομάδας.

Είναι πιο εύκολο όταν έχεις κάποιον δίπλα σου που σκέπτεται παρόμοια με σένα.

Πράγματι, το να μελετάς τα διαφορετικά στίλ μάθησης και το να αποκτάς νέες σπινικές γύρω από το πώς μαθαίνουν τα παιδιά δεν ήταν αρκετό - πραγματικά μάθαμε ο ένας από τον άλλο μέσω της ανταλλαγής γνώσεων και εμπειριών.

Η βελτίωση της ποιότητας σε έναν τομέα συνδέεται με την ανάπτυξη και σε άλλους τομείς

Η ομάδα από μόνη της επέλεξε έναν τομέα εργασίας, με στόχο τη βελτίωσή του στη διάρκεια ενός σχολικού έτους. Σκοπός ήταν να αυξηθεί η κινητοποίηση των μελών της ομάδας και να βοηθηθούν στο να εστιάζουν περισσότερο. Οι εσωτερικές συνδέσεις ανάμεσα στις επιμέρους αρχές της ISSA έγιναν προφανείς· η ποιότητα της εργασίας σε έναν τομέα αντανακλούνταν σαφώς και σε κάποιον άλλο, γεγονός που όξυνε την ετοιμότητά τους να εντοπίζουν τις διασυνδέσεις στην ποιότητα σε όλους τους τομείς.

Βρήκα τη σύνδεση με άλλες περιοχές πολύ ενδιαφέρουσα. Όταν θέτω έναν αναπτυξιακό στόχο, αυτόματα σχεδιάζω δραστηριότητες και στρατηγικές, αλλά και αλλάζω κάτι στο μαθησιακό περιβάλλον ώστε να μπορώ να εφαρμόσω τον σχεδιασμό μου.

Η σύνθεση των προσεγγίσεων «αναστοχασμού για» τη δράση και του «αναστοχασμού κατά» τη δράση

Η προσέγγιση της εργασίας είχε δύο διαστάσεις: «αναστοχασμός για τη δράση» (όπως ανάλυση μαγνητοσκοπημένων αποσπασμάτων και συζήτηση άρθρων) και «αναστοχασμός κατά τη δράση» (που περιλάμβανε την παρατήρηση και την ανάλυση της τρέχουσας δουλειάς στο νηπιαγωγείο). Οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν ότι η σύνθεση αυτών των προσεγγίσεων συντέλεσε στην καλύτερη κατανόησή τους: πράγματι είναι δύσκολο να εσωτερικευθεί γνώση που αποκτήθηκε από το διάβασμα μόνο, αλλά θα πρέπει να δοκιμαστεί και στην πράξη. Επίσης οι ίδιοι ήταν πιο πρόθυμοι να αλλάξουν την οπτική τους σχετικά με τις δυνατότητες και τις δεξιότητες ενός παιδιού, μετά την ανάλυση μαγνητοσκοπημένων καταστάσεων.

Πιστεύω ότι, όταν ξεκινάς να παρατηρείς κάποιον, θα πρέπει να έχεις κάποια προηγούμενη γνώση ώστε να ξέρεις καταρχήν τι θα παρατηρήσεις. Τα πρώτα τρία χρόνια καταναλώσαμε περισσότερο χρόνο στον στοχασμό για τη δράση. Εστίασαμε περισσότερο στον σχεδιασμό, την ανάλυση βιντεοσκοπήσεων και το διάβασμα άρθρων, όμως τώρα νιώθουμε αρκετά ώριμοι ώστε να δράσουμε άμεσα και να δούμε να εφαρμόζεται η γνώση που αποκτήσαμε στην πράξη. Γι' αυτό τον λόγο νομίζω ότι η σύνθεση των προσεγγίσεων είναι κάτι ωφέλιμο.

Οι παιδαγωγοί έχουν τον πρώτο λόγο για την εφαρμογή

Αρχικά οι παιδαγωγοί είναι εκείνοι που θα αποφασίσουν αν θέλουν να δουλέψουν πάνω στα δυνατά σημεία τους ή σε εκείνα που νιώθουν ότι χρειάζονται βελτίωση, κι έτσι έχουν τον πρώτο λόγο για την διαδικασία της εφαρμογής και για τη διαρκή εξέλιξη της εκπαιδευτικής τους πρακτικής, αλλά και του αναλυτικού προγράμματος. Η έρευνα έχει δείξει επανειλημμένα ότι κάθε αλλαγή στην οποία δεν συμμετέχουν οι εκπαιδευτικοί έχοντας κύριο λόγο, χωρίς εξαίρεση, αποτυγχάνει.

Θυμάμαι ότι επέλεξα το μαθησιακό περιβάλλον γιατί είχαμε δουλέψει πάνω σε αυτό και σε άλλα προγράμματα επιμόρφωσης. Ωστόσο, τα τελευταία δύο χρόνια θελήσαμε να βελτιώσουμε τις διαπροσωπικές σχέσεις και να εφαρμόσουμε μια εξατομικευμένη προσέγγιση πάνω σε αυτό, γιατί αυτό ήταν το αδύνατό μας σημείο. Και νομίζω ότι αυτή η μικρή ομάδα, η οποία εργάζεται πιο εντατικά και με ένα πιο δομημένο τρόπο, μπορεί να συμβάλει θετικά στο επίπεδο.

Εξάπλωση των κοινοτήτων μάθησης και πέρα από τα μεμονωμένα νηπιαγωγεία - Η εμπειρία από τη Σλοβενία

Το ερευνητικό κέντρο Developmental Research Center for Pedagogical Initiatives στη Σλοβενία χρησιμοποίησε τις αρχές ποιοτικής παιδαγωγικής της ISSA για να καθοδηγήσει ομάδες σε μεμονωμένα νηπιαγωγεία μέσα από τη διαδικασία βελτίωσης της ποιότητας. Πιο πρόσφατα, συνειδητοποίησαν ότι η μάθηση θα εμπλουτιζόταν ακόμα περισσότερο αν διευρύνονταν οι κοινότητες μάθησης, έτσι ώστε οι φορείς να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Ξεκίνησαν την εφαρμογή αυτής της διευρυμένης προσέγγισης μέσα στο δικό τους δίκτυο νηπιαγωγείων, στο οποίο συμμετείχαν 800 παιδαγωγοί και βοηθοί παιδαγωγού καθώς και 36 διευθυντές νηπιαγωγείων. Αν και βρίσκονται ακόμη στον δεύτερο χρόνο εργασιών, ωστόσο μπορούν ήδη να εντοπίσουν αλλαγές στην εργασία των ομάδων στο επίπεδο κάθε νηπιαγωγείου, με την έννοια του βαθμού προσωπικής συμμετοχής, του επιπέδου κατανόησης και της εντατικοποίησης της ομαδικής εργασίας.

Οι ομάδες πέρασαν από τα εξής στάδια:

- Εντοπισμός των δυνατών και αδύναμων

σημείων της πρακτικής του καθενός: σε αυτή τη φάση κάθε νηπιαγωγείο προσδιόριζε πού είχε κάνει πρόοδο τα τελευταία χρόνια, αλλά και πού υπήρχε ανάγκη για αλλαγές.

- Λήψη αποφάσεων σε επίπεδο νηπιαγωγείου για μελλοντική εργασία: κάποια κέντρα αποφάσισαν να συνεχίσουν να αναπτύσσουν τις δυνατές τους περιοχές, ενώ άλλα αποφάσισαν να δουλέψουν τις περιοχές που ήθελαν βελτίωση. Σε αυτή τη φάση, τα νηπιαγωγεία συνέδεσαν τα σχέδιά τους με το μελλοντικό τους όραμα. Στη βάση των προτιμήσεών τους, το Κέντρο Step by Step σχεδίασε ένα δίκτυο ανάμεσα στα διαφορετικά ιδρύματα και τα ομαδοποίησε ανάλογα με τις περιοχές ενδιαφέροντος, δημιουργώντας συνθήκες για επαγγελματική αλληλοϋποστήριξη και ανταλλαγή εμπειριών.
- Κάθε νηπιαγωγείο αποδόμησε το νόημα των αρχών και των αξόνων της περιοχής που είχε επιλέξει. Η κατανόηση των επιμέρους πτυχών/αξόνων εμπειρίε και συζητήσεις γύρω από αυτό που προτεινόταν από συγκεκριμένους άξονες, με βάση το γιατί αυτό ήταν σημαντικό και πώς αυτό θα μετουσιωνόταν στην πρακτική τους.
- Οι ομάδες έφτιαξαν σχέδια δράσης με

βάση τις αλλαγές που θα έπρεπε να γίνουν, συμπεριλαμβανομένων εκείνων των προσδοκώμενων σημείων που θα συνιστούσαν δείκτες της επιτυχίας τους. Κατά τη διάρκεια συχνών συναντήσεων με κάποιον ειδικό από το Κέντρο Step by Step, συνέδεαν παραδείγματα της πρακτικής τους με θεωρητικές έννοιες, οι οποίες προσδιόριζαν τα ευρήματά τους και τη δουλειά αυτή τη μοιράζονταν με άλλα νηπιαγωγεία.

- Οι ομάδες προς το παρόν εργάζονται πάνω στην εφαρμογή των σχεδιασμών τους και κάνουν συχνές συναντήσεις, όπου αναστοχάζονται πάνω στις αλλαγές στην πρακτική τους, αλλά και αποδελτιώνουν παραδείγματα καλών πρακτικών. Στο τέλος της σχολικής χρονιάς, θα ξανασυναντηθούν για να ανταλλάξουν παραδείγματα καλών πρακτικών στο εθνικό συνέδριο.

Το Developmental Research Center επισημαίνει ότι αυτό το νέο δίκτυο φορέων συντέλεσε στην εντατικοποίηση της εργασίας κατά τη διάρκεια των επαγγελματικών συναντήσεων. Οι εκπαιδευτικοί άρχισαν να βρίσκουν πιο ουσιαστικές τις συναντήσεις, αλλά και πιο εμπλουτιστική τη διαδικασία συγκέντρωσης πρακτικών εμπειριών γύρω από το πώς μπορεί να αλλάξει η πρακτική τους. Αυτό είχε επίσης έναν πολύ θετικό αντίκτυπο στην επαγγελματική συνεργασία ανάμεσα στα νηπιαγωγεία, καθώς η διαδικασία προχωρούσε σε βάθος, αλλά και ταυτόχρονα είχε μεγαλύτερο εύρος.

Συμπέρασμα

Η οικοδόμηση επαγγελματικών κοινοτήτων μάθησης είναι ένας πολύ αποτελεσματικός τρόπος ώστε να μετατραπεί η πρακτική των εκπαιδευτικών προσχολικής αγωγής, και έχει ως αποτέλεσμα την καλύτερη ποιότητα, τον εκδημοκρατισμό καθώς και την αύξηση της λήψης αποφάσεων από την πλευρά των εκπαιδευτικών γύρω από επαγγελματικά ζητήματα. Μέσα από την ενίσχυση των διαδικασιών λήψης αποφάσεων οι παιδαγωγοί στις επαγγελματικές κοινότητες μάθησης, γίνονται οι ίδιοι φορείς της αλλαγής, βελτιώνοντας την ποιότητα της εκπαίδευσης για όλα τα παιδιά και προωθώντας τις δημοκρατικές αρχές στην πράξη.

O Dawn Tankersley είναι υπεύθυνος προγραμμάτων για την International Step by Step Association. dtankersley@attglobal.net

Η Tatjana Vonta είναι επίκουρη καθηγήτρια στο Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Έρευνας (Educational Research Institute,) όπου στεγάζεται το κέντρο Step by Step στη Σλοβενία. tatjana.vonta@amis.net

Η Helena Burić είναι συντονίστρια προγραμμάτων προσχολικής αγωγής στην Ανοικτή Ακαδημία Step by Step στην Κροατία. helena@korakpokorak.hr

Αυξάνοντας τις ικανότητες των παιδιών μέσω της ευημερίας και της εμπλοκής

Ferre Laevers, Bart Declercq

Τα παιδιά που αισθάνονται άνετα, προστατευμένα και σίγουρα για τον εαυτό τους, είναι πιο ανοιχτά στη μάθηση σε βάθος. Η επικέντρωση στη συναισθηματική ευημερία και στο επίπεδο της εμπλοκής μπορεί να ανοίξει τον δρόμο για την ανάπτυξη ικανοτήτων, λένε οι Ferre Laevers και Bart Declercq.

Τι κάνει τα παιδιά να μαθαίνουν στα κέντρα για την πρώτη παιδική ηλικία; Από την οπτική του γονέα ή αυτού που αναπτύσσει προγράμματα, αυτό συνήθως απαντάται με το να εκφράζονται προσδοκίες σε σχέση με το εκπαιδευτικό πλαίσιο και τις δράσεις των παιδαγωγών. Από την οπτική της κυβέρνησης, γίνεται με αναφορά στα αναμενόμενα αποτελέσματα της μαθησιακής διαδικασίας. Κάπου στη μέση βρίσκεται ο/η παιδαγωγός που ζει και εργάζεται με τα παιδιά. Πώς μπορεί αυτός ή αυτή να συνδέσει το πλαίσιο με τα αποτελέσματα;

Η ποιότητα της εμπειρίας

Ένα καλό σημείο για να ξεκινήσει κανείς την αξιολόγηση της ποιότητας ενός εκπαιδευτικού

φορέα, είναι να εστιάσει στον βαθμό συναισθηματικής ευημερίας και στο επίπεδο εμπλοκής. Αυτό βοηθάει να αντιληφθούμε αν εκείνο που κάνουμε, με άλλα λόγια, το πλαίσιο, οδηγεί κάπου, δηλαδή στο αποτέλεσμα!

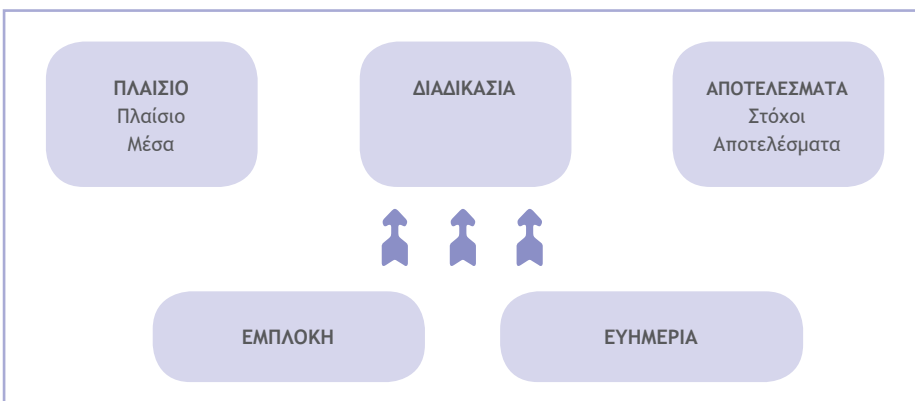
Για να μάθουμε πώς περνά κάθε παιδί στον παιδικό σταθμό, θα πρέπει πρώτα να διερευνήσουμε σε ποιον βαθμό τα παιδιά αισθάνονται άνετα, δρουν αυθόρμητα, δείχνουν ζωντάνια και επιδεικνύουν αυτοπεποίθηση. Όλα αυτά αποτελούν ενδείξεις ότι υπάρχει συναισθηματική ευημερία και ότι οι βασικές ανάγκες των παιδιών ικανοποιούνται. Το δεύτερο κριτήριο – η εμπλοκή – συνδέεται με την αναπτυξιακή

διαδικασία και απαιτεί τη διαμόρφωση από τον ενήλικα ενός περιβάλλοντος με προκλήσεις και δραστηριότητες που απαιτούν συγκέντρωση, η οποία πηγάζει από ενδογενή κίνητρα.

Τα κέντρα φροντίδας και προσχολικής αγωγής πρέπει να εστιάζουν και στα δύο παραπάνω κριτήρια: το να δίνεται προσοχή μόνο στη συναισθηματική ευημερία και στο θετικό κλίμα δεν είναι αρκετό, ενώ η προσπάθεια να ενισχυθεί η εμπλοκή μπορεί να επιτευχθεί μόνο εάν τα παιδιά αισθάνονται σαν στο σπίτι τους και ελεύθερα από συναισθηματικούς περιορισμούς.

Εμπλοκή: η λέξη κλειδί για την αύξηση των ικανοτήτων

Η εμπλοκή δεν συνδέεται ούτε με συγκεκριμένους τύπους συμπεριφοράς, ούτε με συγκεκριμένα επίπεδα ανάπτυξης. Το μωρό στην κούνια παίζει με τη φωνή του και ο ενήλικας που προσπαθεί να προσδιορίσει τι γίνεται μπορεί να μοιραστεί την εμπειρία. Ένα κύριο χαρακτηριστικό είναι η συγκέντρωση: η εμπλοκή προκύπτει στη «Ζώνη της Εγγύτερης Ανάπτυξης» και συνοδεύεται από ισχυρά κίνητρα, γοητεία και ολική συμμετοχή. Μια περαιτέρω ανάλυση αποκαλύπτει ένα φανερό αίσθημα ικανοποίησης και ένα κύμα θετικής ενέργειας. Όμως, το καθετί δεν ταιριάζει με την έννοια που έχουμε για την εμπλοκή. Δεν πρόκειται για την κατάσταση διέγερσης

που προκαλείται εύκολα από κάποιον που μας ψυχαγωγεί. Το σημαντικό σημείο είναι ότι η ικανοποίηση προκύπτει από μια πηγή: τη διάθεση για διερεύνηση, την ανάγκη να καταλάβει καλύτερα την πραγματικότητα, από το ενδογενές ενδιαφέρον για το πώς λειτουργούν τα πράγματα και οι άνθρωποι. Δεν μπορεί να υπάρξει καλύτερη συνθήκη για την αύξηση των ικανοτήτων των μικρών παιδιών. Αν ο στόχος μας είναι ένα βαθύτερο επίπεδο μάθησης, τότε δεν μπορούμε να το πετύχουμε χωρίς την εμπλοκή.

Βαθύτερο επίπεδο μάθησης

Η έννοια του «βαθύτερου επιπέδου μάθησης» εκφράζει το ενδιαφέρον για μια κριτική προσέγγιση της εκπαιδευτικής αξιολόγησης. Η διαδικασία της ανάπτυξης δεν είναι μια απλή πρόσθεση γνώσεων σε ένα ήδη υπάρχον ρεπερτόριο. Αντίθετα: καθετί που εκτελείται από το παιδί εξαρτάται από μια υπόρρητη δομή θεμελιακών σχημάτων. Αυτά λειτουργούν ως τα βασικά προγράμματα που ρυθμίζουν το πώς επεξεργαζόμαστε τα εισερχόμενα ερεθίσματα και οικοδομούμε την πραγματικότητα. Έτσι ερμηνεύουμε τις νέες καταστάσεις και τις αντιμετωπίζουμε με ικανότητα ή όχι. Αυτά τα σχήματα καθορίζουν το πώς και ποιες διαστάσεις της πραγματικότητας μπορούν να αρθρωθούν στην αντίληψη και τη νόσή μας. Η βάση της είναι το νέο παράδειγμα για τις ικανότητες, σύμφωνα με το οποίο τα αποτελέσματα στους αναπτυξιακούς τομείς βασίζονται

σε ένα ολιστικό πλαίσιο και όχι στον κατακερματισμό των έργων που εκτελεί το παιδί.

Ο αντίκτυπος στους επαγγελματίες

Η ευημερία και η εμπλοκή καλωσορίζονται από τους επαγγελματίες του χώρου ως υποστηρικτικοί παράγοντες για τη βελτίωση της ποιότητας της δουλειάς τους. Οι έννοιες αυτές ταιριάζουν με τις διαισθητικές προσεγγίσεις πολλών παιδαγωγών και παρέχουν μια επιστημονικά τεκμηριωμένη επιβεβαίωση: όταν μπορούμε να φέρουμε τα παιδιά σε αυτή την «κατάσταση ροής» ('flow state'¹), η αύξηση των ικανοτήτων τους θα πρέπει να πραγματοποιηθεί και πραγματοποιείται στις περιοχές που αναφέρονται οι δράσεις. Σε αντίθεση με τις μεταβλητές της επίδρασης, οι μεταβλητές της διαδικασίας προσφέρουν άμεση ανατροφοδότηση σχετικά με την ποιότητα των παρεμβάσεων και μας λένε κάτι για τον πιθανό τους αντίκτυπο. Τα πραγματικά αποτελέσματα φαίνονται μόνο μακροπρόθεσμα. Επιπρόσθετα, το να έρθουν στο προσκήνιο η εμπλοκή και η ευημερία ως δείκτες κλειδιά για την ανάπτυξη ικανότητας προκαλεί θετική ενέργεια και συνέργεια: οι ενθουσιώδεις αντιδράσεις των παιδιών είναι πολύ ενδυναμωτικές και δίνουν στον παιδαγωγό βαθιά ικανοποίηση τόσο σε επαγγελματικό όσο και σε προσωπικό επίπεδο.

Ο αντίκτυπος στην πολιτική

Ο αντίκτυπος μπορεί να υπολογιστεί και

μέσα από έρευνες μεγάλης κλίμακας. Το να εκτιμηθεί η ευημερία και η εμπλοκή με τη χρήση μιας ερευνητικής μεθοδολογίας που χαρακτηρίζεται από μετρήσεις πριν από και μετά την εφαρμογή των σχετικών παρεμβάσεων βοηθά στο να απαντηθεί το ερώτημα κλειδί: Είναι αυτό που κάνουμε, για παράδειγμα, ένα πρόγραμμα κατάρτισης, ικανό να οδηγήσει στα προσδοκώμενα αποτελέσματα; Μια έρευνα τόσο στο Ηνωμένο Βασίλειο όσο και στο Βέλγιο έδειξε σημαντική βελτίωση της ευημερίας και της εμπλοκής κατά τη διάρκεια ενός σχολικού έτους. Αυτή η αύξηση συνδέθηκε στενά με τις βελτιώσεις που έγιναν στο μαθησιακό περιβάλλον, όπως στα διαθέσιμα υλικά και στις δραστηριότητες, στην οργάνωση, στο στίλ των παιδαγωγών, στον βαθμό ελευθερίας των παιδιών και στο γενικότερο κλίμα.

Συμπέρασμα

Το να λαμβάνουμε υπόψη την ευημερία και την εμπλοκή ως σημεία αναφοράς για την καθοδήγηση των επαγγελματιών καθιστά δυνατό και το να σεβόμαστε τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί ο παιδαγωγός και ο φορέας, με όλους τους περιορισμούς που συνδέονται με τη συγκεκριμένη πραγματικότητα. Ο πραγματικός αντίκτυπος συνίσταται στο ότι η ευημερία και η εμπλοκή κινητοποιούν και ενδυναμώνουν την ενέργεια στους ανθρώπους και δημιουργούν μια θετική κατάσταση ροής που είναι ενισχυτική στη μάθηση βαθύτερου επιπέδου. Μόνο με αυτόν τον τρόπο μπορούμε να κάνουμε τους φορείς προσχολικής αγωγής πιο αποτελεσματικούς και αρκετά δυνατούς ώστε να ανταποκριθούν στις προκλήσεις της εκπαίδευσης.

Endnotes

¹ flow state: Στην ψυχολογία είναι η κατάσταση που διαμορφώνεται όταν ένας άνθρωπος που κάνει κάτι είναι εμβυθισμένος σε μια αίσθηση ενεργητικής εστίασης, εμπλοκής και επιτυχίας κατά τη διαδικασία της δραστηριότητας. Βασικός εισηγητής της έννοιας είναι ο Mihaly Csikszentmihalyi.

Για πρόσθετη ανάγνωση

Laevers, F., Depondt, L., Kog, M. & Vandenbussche, E. 1997. *A Process-Oriented Child Monitoring System for Young Children*. Λίβεν: Centre for Experiential Education.

Laevers, F., De Bruyckere, G., Declercq, B. κ.ά. 2005. *SICS: Well being and Involvement in Care Settings. A Process-oriented Self-Evaluation Instrument*. Βρυξέλλες: Kind & Gezin (διαθέσιμο στο www.cegorpublishers.be)

Laevers, F. 2007. *PALE. A Guide for a Process-oriented Analysis of Learning Environments*. Λίβεν: Research Centre for Experiential Education.

Ο Ferre Laevers είναι διευθυντής του Ερευνητικού Κέντρου για τη Βιωματική Εκπαίδευση (Research Centre for Experiential Education) και ο Bart Declercq είναι ερευνητής στο Πανεπιστήμιο του Leuven στο Βέλγιο. bart.declercq@ped.kuleuven.be

Επιπτώσεις για την πρακτική

Τα παρακάτω σημεία δράσης επισημαίνονται ώστε να ενθαρρύνουν τη μεγαλύτερη ευημερία και την εμπλοκή: προσφέρουν ένα πλαίσιο, χωρίς να παίρνουν την πρωτοβουλία από τα χέρια των παιδαγωγών, καθώς εκείνοι είναι που πρέπει να παίρνουν συνεχώς αποφάσεις έχοντας κατά νου τι επιφέρουν οι παρεμβάσεις στο παιδί.

1. Αναδιαμορφώστε τον χώρο με ελκυστικές περιοχές παιχνιδιού.
2. Ελέγξτε το περιεχόμενο των περιοχών και αντικαταστήστε μη ελκυστικά υλικά από άλλα πιο ελκυστικά.
3. Εισάγετε νέα και μη συμβατικά υλικά και δραστηριότητες.
4. Παρατηρήστε τα παιδιά, ανακαλύψτε τα ενδιαφέροντά τους και αναζητήστε δραστηριότητες που ικανοποιούν αυτούς τους προσανατολισμούς τους.
5. Υποστηρίξτε τις δραστηριότητες που βρίσκονται σε εξέλιξη μέσω ενθαρρυντικών προτροπών και παρεμβάσεων που εμπλουτίζουν.
6. Διευρύνετε τις ευκαιρίες για ελεύθερη πρωτοβουλία και υποστηρίξτε τα παιδιά με ρητούς κανόνες και συμφωνίες.
7. Διερευνήστε τη σχέση με κάθε παιδί και ανάμεσα στα παιδιά και επιδιώξτε τη βελτίωσή τους.
8. Εισάγετε δραστηριότητες που βοηθούν τα παιδιά να διερευνήσουν τις συμπεριφορές, τα συναισθήματα και τις αξίες που υπάρχουν γύρω τους.
9. Εντοπίστε παιδιά με συναισθηματικά προβλήματα και διαμορφώστε υποστηρικτικές παρεμβάσεις.
10. Εντοπίστε παιδιά με αναπτυξιακές ανάγκες και διαμορφώστε παρεμβάσεις που προκαλούν εμπλοκή μέσα στην περιοχή του προβλήματος.

Μετρώντας την ευημερία και την εμπλοκή

Τόσο για την ευημερία όσο και για την εμπλοκή αναπτύχθηκε μια κλίμακα με πέντε διαβαθμίσεις, η κλίμακα Leuven. Η κλίμακα αυτή περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα εφαρμογών για (αυτό-) αξιολόγηση, έλεγχο και επιστημονική έρευνα. Για την παρακολούθηση των παιδιών χρησιμοποιείται το προσανατολισμένο επί της διαδικασίας σύστημα ελέγχου. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, οι παιδαγωγοί βάζουν βαθμό τόσο για την ευημερία όσο και την εμπλοκή, με βάση τις παρατηρήσεις

τους κατά τη διάρκεια μιας περιόδου μερικών εβδομάδων. Αυτός ο έλεγχος είναι η πρώτη φάση για την περαιτέρω ανάλυση που εστιάζει στα παιδιά με χαμηλότερα επίπεδα ευημερίας και εμπλοκής, με στόχο να κατανοηθεί γιατί δεν αισθάνονται καλά μέσα στο κέντρο ή γιατί δεν συμμετέχουν σε δραστηριότητες. Αυτή η ανάλυση διαμορφώνει τη βάση για παρεμβάσεις που είτε προσανατολίζονται σε συγκεκριμένα παιδιά είτε στο γενικότερο πλαίσιο ή/και στις προσεγγίσεις των παιδαγωγών.

Ευημερία

Όταν οι ενήλικες και τα παιδιά...

- αισθάνονται άνετα, δρουν αυθόρμητα
- είναι ανοικτοί στον κόσμο και προσεγγίσιμοι
- εκφράζουν εσωτερική γαλήνη και ηρεμία
- δείχνουν ζωντάνια και αυτοπεποίθηση
- έχουν επίγνωση των ίδιων των συναισθημάτων τους
- απολαμβάνουν τη ζωή

...γνωρίζουμε ότι η ψυχική τους υγεία είναι προστατευμένη.

Εμπλοκή

Όταν οι ενήλικες και τα παιδιά...

- είναι συγκεντρωμένοι και επικεντρωμένοι
- δείχνουν ενδιαφέρον, έχουν κίνητρα, είναι συνεπαρμένοι
- είναι πνευματικά ενεργοί
- βιώνουν πλήρως αισθήσεις και νοήματα
- απολαμβάνουν την ικανοποίηση διερευνητικής κινητοποίησης
- λειτουργούν στα απόλυτα άκρα των δυνατοτήτων τους

...γνωρίζουμε ότι λαμβάνει χώρα μια βαθύτερη επιπέδου μάθηση.

Βοηθώντας τα παιδιά να αποκτήσουν τη «γνώση που αξίζει να μάθουν»

Edita Slunjski

Η ερευνήτρια στην Κροατία Edita Slunjski αναρωτιέται αν παρατηρούμε και υποστηρίζουμε τα παιδιά με αρκετή προσοχή ώστε να τα βοηθήσουμε να αξιοποιήσουν όλες τις δυνατότητές τους.

Τέσσερα κορίτσια ηλικίας τριών ετών παίζουν ένα παιχνίδι ρόλων αγοραπωλησίας στη γωνιά του μαγαζιού. Με αυτοπεποίθηση συζητούν για τις τιμές, χρησιμοποιώντας διψήφιους αριθμούς. Το παιδί που είναι στο ταμείο περνά τα προϊόντα του παιχνιδιού σε μια αυτοσχέδια ταμειακή μηχανή, σκανάρει την πιστωτική κάρτα του παιχνιδιού, και δίνει τα προϊόντα στον πελάτη. Όσο το κάνει αυτό, μεταχειρίζεται με σεβασμό τον πελάτη ρωτώντας τον «Μπορώ να κάνω κάτι άλλο για εσάς;».

Αυτές οι πράξεις -το σκανάρισμα των προϊόντων, η πληρωμή με πιστωτική κάρτα, η ευγενική επικοινωνία με τους άλλους- ξεπερνούν τις προσδοκίες που έχουμε από τα τριχρόνα παιδιά. Ποιος τους τα έχει μάθει όλα αυτά;

Πώς τα παιδιά αποκτούν τη «γνώση που αξίζει να μάθουν»

Η σύγχρονη εποχή συχνά απαιτεί διαφορετικές γνώσεις από αυτές που αποκτήσαμε στη διάρκεια της δικής μας

εκπαίδευσης. Πολλές μελέτες γράφτηκαν γύρω από το τι και με ποιον τρόπο πρέπει να μάθουν τα παιδιά. Παρ' όλα αυτά, το γεγονός ότι τα παιδιά χρησιμοποιούν γνώσεις και ικανότητες που αποκτήθηκαν εκτός σχολείου, οι οποίες δεν είναι αποτέλεσμα κάποιου εκπαιδευτικού σχεδιασμού, μας δείχνει ότι καταφέρνουν να βρουν ποια γνώση είναι χρήσιμη καθώς και τον τρόπο να την αποκτήσουν. Ίσως τα ίδια τα παιδιά μπορούν να μας βοηθήσουν να σχεδιάσουμε νέες προσεγγίσεις για την εκπαίδευσή τους.

Βλέπουμε καθαρά στα παιδιά του νηπιαγωγείου, των οποίων οι δραστηριότητες είναι πρωτοβουλιακές και αυτοοργανωμένες, όπως είναι τα συμβολικά παιχνίδια, ότι επιδεικνύουν γνώσεις που ποτέ δεν τις διδάχτηκαν άμεσα και οι οποίες ξεπερνούν τις προσδοκίες μας σχετικά με τις δυνατότητές τους. Σε τέτοιες δραστηριότητες ένα φάσμα ικανοτήτων, κοινωνικών, γλωσσικών, μαθηματικών, και πολλές ακόμα, αποκτούν ζωή.

Αν επιστρέψουμε στη σκηνή με τα ψώνια, μπορεί να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι το παιχνίδι προκύπτει από πραγματικές εμπειρίες επεξεργασμένες από τα κορίτσια σε συμβολικό παιχνίδι, γεγονός που περιλαμβάνεται στη λεγόμενη «κρυφή» γνώση και κατανόηση. Η «κρυφή» γνώση, η κατανόηση και οι ικανότητες μπορούν να αποτελέσουν πολύτιμο σημείο αναφοράς στις συζητήσεις μας για την εκπαιδευτική διαδικασία. Ωστόσο, πολλές φορές οι παιδαγωγοί αφηφούν τα παραπάνω προτιμώντας πιο τυπικά μέσα αξιολόγησης, όπως το τι μπορούν να κάνουν τα παιδιά σε σχέση με τα αναμενόμενα, ποιες ερωτήσεις μπορούν να απαντήσουν ή ποιες δοκιμασίες μπορούν να ολοκληρώσουν. Αντί αυτών, όμως, χρειάζεται να παρατηρούμε και να αφουγκραζόμαστε τα παιδιά πιο προσεκτικά. Μια καλή κατανόηση των παιδιών, των γνώσεων και των ικανότητων τους επιβάλλεται, αν θέλουμε να κτίσουμε ένα ποιοτικό εκπαιδευτικό σύστημα στα νηπιαγωγεία. Σε δώδεκα νηπιαγωγεία της Κροατίας

διεξήχθη έρευνα για την ανάπτυξη, ανάμεσα και σε άλλα ζητήματα στρατηγικών παρατήρησης και αφουγκρασμού των παιδιών, με στόχο την καλύτερη κατανόηση του τι πραγματικά γνωρίζουν καθώς και του τρόπου με τον οποίο αποκτούν αυτές τις γνώσεις και τις ικανότητες.

Επιτρέπουμε στα παιδιά να έχουν αρκετή αυτοεκτίμηση, αυτοπεποίθηση και να παίρνουν πρωτοβουλίες στην εκπαιδευτική διαδικασία;

Τέσσερα παιδιά μετρούν την περίμετρο ενός δέντρου στην αυλή. Αποδέχονται εύκολα τις ιδέες και τις προτάσεις ενός αγοριού του οποίου το επίπεδο της μαθηματικής ικανότητας είναι αρκετά κατώτερο από αυτό των υπολοίπων που συμμετέχουν. Παρ' όλα αυτά, το αγόρι αναλαμβάνει ηγετικό ρόλο, με το να κατανέμει τα διάφορα καθήκοντα και να διαχειρίζεται την ανάπτυξη όλης της δραστηριότητας. Αν και δεν μπορεί να μετρά με τριψήφιους αριθμούς, επιλέγει παιδιά που υποθέτει ή ξέρει ότι μπορούν να λύσουν προβλήματα τα οποία ο ίδιος δεν μπορεί να λύσει. Μπορούμε να αναρωτηθούμε γύρω από τα παρακάτω:

- Τι είδους ικανότητα διαθέτει το αγόρι ώστε έχει τέτοια επιρροή τόσο στα υπόλοιπα παιδιά όσο και στην οργάνωση της δραστηριότητας, όταν υπάρχουν άλλοι πιο ικανοί;
- Τι είναι αυτό που αποτρέπει τα παιδιά με αποδεδειγμένα υψηλότερο επίπεδο ικανοτήτων στα μαθηματικά να αναλάβουν ηγετικό ρόλο στην οργάνωση δραστηριοτήτων που συνδέονται με τα μαθηματικά;
- Πώς το αγόρι καταφέρνει να κάνει εκτιμήσεις για τις ικανότητες των άλλων παιδιών και να τις χρησιμοποιεί αποτελεσματικά για την επίλυση προβλήματος, σε μια περιοχή στην οποία εκείνα είναι πιο ικανά;

Συχνά, η δυνατότητα ενός παιδιού να ολοκληρώσει ένα έργο ή να λύσει ένα πρόβλημα καθορίζεται από έναν συνδυασμό γνώσεων και ικανοτήτων που αλληλο-επικαλύπτονται. Γι' αυτό τον λόγο είναι δύσκολο να προσδιοριστούν οι πραγματικές ικανότητες ενός παιδιού, αν τις παρατηρούμε μεμονωμένα. Μπορεί οι ικανότητες που είναι πιο δύσκολο να εντοπιστούν, όπως οι οργανωτικές ικανότητες του αγοριού, να είναι εκείνες που έχουν τον μεγαλύτερο αντίκτυπο στην επιτυχία του. Είναι ευκολότερο να προσδιοριστεί το επίπεδο μαθηματικών και γλωσσικών ικανοτήτων παρά, για παράδειγμα, η αυτοεκτίμηση, η αυτοπεποίθηση και η πρωτοβουλία. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι αυτές είναι λιγότερο σημαντικές: αντίθετα, μπορούν να αποτελέσουν τον καταλύτη για την ανάπτυξη άλλων ικανοτήτων και θα πρέπει, δίνοντας μεγάλη προσοχή, να ενθαρρύνονται μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία.

Βασίζουμε τις εκπαιδευτικές συζητήσεις μας στο παρελθόν (των παιδιών) ή στο μέλλον (το δικό μας);

Σε μια άλλη δραστηριότητα, δίνονται σε παιδιά, ηλικίας πέντε ετών, γράμματα φτιαγμένα από διάφορα υλικά, με τέτοιο τρόπο ώστε να αναγνωρίζουν το πρώτο ή όλα τα γράμματα μιας λέξης και να την αντιστοιχίζουν με μια συγκεκριμένη εικόνα. Ένα αγόρι κάθεται σε απόσταση, μη δείχνοντας ενδιαφέρον ή επιθυμία να συμμετάσχει. Ύστερα από λίγη ώρα, όταν ρωτήθηκε τι του αρέσει να κάνει στο σπίτι, το αγόρι εξήγησε ότι αγαπά τα παιχνίδια στον υπολογιστή και ανέφερε τα ονόματα μερικών από αυτά. Όταν ρωτήθηκε ποιος του φέρνει τα παιχνίδια, απάντησε ότι τα κατεβάζει ο ίδιος από το διαδίκτυο και ανέφερε τις αγαπημένες του διευθύνσεις ιστοσελίδων. Μας υπέδειξε να πατήσουμε τρεις φορές το γράμμα 'w', αν και αυτό είναι ένα γράμμα που δεν υπάρχει στο κροατικό αλφάβητο. Η πλήρης αντίθεση ανάμεσα στο επίπεδο γνώσης αυτού του πεντάχρονου παιδιού και του «αρχαρίου» επιπέδου για το οποίο προορίζονταν τα εκπαιδευτικά υλικά που είχαν προετοιμαστεί μάς εξηγεί πλήρως γιατί το παιδί δεν ήθελε να συμμετάσχει στην ομαδική δραστηριότητα.

Αυτό που κινητοποιεί κάποια παιδιά για να μάθουν μπορεί να μην είναι αρκετό για να κινητοποιήσει κάποια άλλα. Παιδιά της ίδιας ηλικίας μπορεί να διαφέρουν στις αναπτυξιακές τους δυνατότητες και ικανότητες και αυτές οι διαφορές θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στον εκπαιδευτικό σχεδιασμό. Σε κάποιες περιοχές, μάλιστα, τα παιδιά μπορεί να είναι πιο ικανά απ' ό,τι οι ενήλικες. Το να υπάρχει επίγνωση αυτού μπορεί να έχει σοβαρό αντίκτυπο στους εκπαιδευτικούς σχεδιασμούς. Η αποστολή μας δεν είναι να προετοιμάσουμε τα παιδιά για το παρελθόν, αλλά για την εποχή μέσα στην οποία ζουν, για την οποία ακόμα και κάποιοι ενήλικες πρέπει να εκπαιδευτούν.

Ειδική προσοχή πρέπει να δίνεται στο να αναγνωρίζονται και να ενθαρρύνονται στα παιδιά εκείνες οι ικανότητες που θα αποτελέσουν το πλαίσιο για την ανάπτυξη όλων των άλλων. Το κτίσιμο της αυτοεκτίμησης, της αυτοπεποίθησης και της ανάληψης πρωτοβουλίας, όπως και η ενδυνάμωση της αυτονομίας μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας, αποτελεί σημαντική πρόκληση για τους ενήλικες. Αυτές οι ιδιότητες, σε συνδυασμό με τη διερευνητική φύση των παιδιών και την ανεξάντλητη επιθυμία τους να μάθουν, μπορεί

να αποτελέσει ένα καλό σημείο αφετηρίας για τη διά βίου μάθηση.

Η κατανόηση της υπάρχουσας γνώσης και των ικανοτήτων των παιδιών και η ενθάρρυνση της μελλοντικής τους ανάπτυξης εξαρτώνται από τον τρόπο με τον οποίο βλέπουν τα παιδιά και το επίπεδο στο οποίο τα κατανοούν οι εκπαιδευτικοί. Υπάρχει υψηλός βαθμός συσχέτισης ανάμεσα στις παιδαγωγικές ικανότητες των εκπαιδευτικών και τις δυναμικές αναπτυξιακές ικανότητες των παιδιών. Η ενθάρρυνση μιας ποικιλίας γνώσεων και ικανοτήτων περιλαμβάνει τον αφουγκρασμό και την προσεκτική παρατήρηση, με ουσιαστικές ερμηνείες για τις δραστηριότητές τους, ειδικά για εκείνες που είναι αυτόβουλες και αυτο-οργανωμένες. Η μελέτη δείχνει ότι οι ερευνητικές και οι αναστοχαστικές ικανότητες του εκπαιδευτικού είναι κρίσιμης σημασίας για τις εκπαιδευτικές πρακτικές που εφαρμόζονται στα νηπιαγωγεία, με σκοπό την ανάπτυξη γνώσεων και ικανοτήτων στα παιδιά. Αυτές οι ικανότητες βοηθούν τους εκπαιδευτικούς να αναγνωρίζουν και να αξιολογούν την ποιότητα του νηπιαγωγείου, καθώς και τους δικούς τους ρόλους. Η ενασχόληση των εκπαιδευτικών με τη συστηματική αυτοαξιολόγηση της διδακτικής ποιότητας και η βελτίωση της κατανόησής τους γύρω από τον φυσικό τρόπο με τον οποίο μαθαίνουν τα παιδιά, αλλά και ο σεβασμός των απόψεων των παιδιών για τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό αποτελούν τη βάση για την ανάδειξη των νηπιαγωγείων σε χώρους όπου τα παιδιά μπορούν πραγματικά να αποκτήσουν τη «γνώση που αξίζει να μάθουν».

Αυτό μπορεί να επιτευχθεί σε νηπιαγωγεία όπου οι εκπαιδευτικοί καταλαβαίνουν καλά τα παιδιά, δείχνουν εμπιστοσύνη στη διερευνητική τους φύση και είναι απαλλαγμένοι από ένα συγκεκριμένο πλαίσιο του τι θα πρέπει να διδάσκουν.

H Edita Slunjski είναι επίκουρη καθηγήτρια της Σχολής Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών στο Πανεπιστήμιο του Zagreb.
eslunjsk@ffzg.hr

Παιδιά με δεξιότητες ή ικανά παιδιά;

Laura Malavasi

Η εκπαίδευση και φροντίδα στην πρώτη παιδική ηλικία διαμορφώνουν το πεδίο στο οποίο τα παιδιά μπορούν να αποκτήσουν ικανότητες για όλη τη ζωή τους. Η Ιταλίδα παιδαγωγός Laura Malavasi εξηγεί πώς οι ενήλικες μπορούν να υποστηρίξουν κάτι τέτοιο.

Το ζήτημα της απόκτησης ικανοτήτων και γνώσεων είναι άρρηκτα δεμένο με ερωτήματα γύρω από τις εκπαιδευτικές μεθόδους και τις στρατηγικές μάθησης. Οι ικανότητες είναι το αποτέλεσμα μιας διαδικασίας κοινωνικής οικοδόμησης, στην οποία παίρνει μέρος κάθε άτομο και όπου οι διάφορες πτυχές του πλαισίου παίζουν κρίσιμο ρόλο. Από αυτή την άποψη, η απόκτηση ικανοτήτων φέρνει στην επιφάνεια ζητήματα γύρω από την ποιότητα των εκπαιδευτικών πρωτοβουλιών, την οργάνωση του κάθε κέντρου (προσχολικής αγωγής), και το εκπαιδευτικό υλικό: τελικά, το να προβληματιζόμαστε γύρω από την απόκτηση ικανοτήτων σημαίνει ότι προβληματιζόμαστε για τα εκπαιδευτικά πλαίσια μέσα στα οποία οικοδομείται η γνώση. Σε αυτή τη συζήτηση πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί ώστε να επισημαίνουμε τη διαφορά ανάμεσα στις δεξιότητες και τις ικανότητες, καθώς αυτοί οι όροι συχνά συγχέονται, παρόλο που αναφέρονται σε εντελώς διαφορετικές διαδικασίες.

Από την απόκτηση δεξιοτήτων στην εδραίωση των ικανοτήτων

Οι «δεξιότητες» είναι προσόντα που επιτρέπουν σε κάποιον να κάνει μια συγκεκριμένη πράξη σε μια δεδομένη χρονική στιγμή, ενώ οι «ικανότητες» αναφέρονται στο να έχει κανείς επίγνωση των συγκεκριμένων δεξιοτήτων που έχουν σημασία σε ένα δεδομένο πλαίσιο. Η ικανότητα δεν είναι μόνο κάτι που περιγράφεται από κάποιον άλλο, για παράδειγμα, από έναν ενήλικα: αντιθέτως, τα παιδιά χρειάζεται να αναγνωρίζουν την ίδια τους την ικανότητα. Ένα παιδί πρέπει να έχει επίγνωση του γεγονότος ότι μπορεί να κάνει κάτι καλά.

Το να δουλεύει κανείς για την απόκτηση ικανοτήτων σημαίνει να επενδύει χρόνο, σκληρή δουλειά και σκέψη ώστε τα παιδιά να αποκτήσουν επίγνωση των ίδιων των δυνάμεών τους και –παράλληλα– να καταλάβουν τα αδύναμα σημεία τους, για

τα οποία μπορούν να ζητήσουν βοήθεια. Ο ενήλικας παίζει έναν κεντρικό ρόλο σε αυτό: για την ακρίβεια οι παιδαγωγοί πρέπει να είναι σε θέση να δημιουργούν συνθήκες και να σχεδιάζουν εμπειρίες που προάγουν την ανάπτυξη κοινωνικά αναγνωρισμένων ικανοτήτων. Κάθε στιγμή της ημέρας γίνεται μια ευκαιρία να αναπτυχθούν ικανότητες. Έχοντας αυτό κατά νου, κάποιες καταστάσεις προσφέρουν ερεθίσματα αλλά και χρήσιμα σημεία αφετηρίας για την αλλαγή της οπτικής από την απόκτηση δεξιοτήτων στην εδραίωση ικανοτήτων. Ένα παράδειγμα, είναι το ελεύθερο παιχνίδι, συχνά χωρίς την επίβλεψη ενηλίκων, στο οποίο τα παιδιά γίνονται διαμεσολαβητές διαπροσωπικών σχέσεων και αφηγητές ιστοριών: σε αυτές τις καταστάσεις τα παιδιά αναγνωρίζονται και χαιρούν της εκτίμησης των συνομηλίκων τους για τις δυνατότητες και τις γνώσεις τους. Ο χρόνος που αφιερώνεται στην προσωπική φροντίδα, για παράδειγμα, στο μπάνιο, δίνει επίσης ευκαιρίες για εδραίωση ικανοτήτων, ειδικότερα αυτών

που συνδέονται με την ανεξαρτησία, την αυτογνωσία και την αντίληψη των άλλων. Οι ενήλικες πρέπει να αναπτύξουν την ικανότητα για παρατήρηση που θα τους επιτρέψει να αναγνωρίζουν την πρόοδο και τις δυσκολίες των παιδιών. Μέσω της διορατικής παρατήρησης ο ενήλικας μπορεί να μετατρέψει τις στιγμές που το παιδί συναντά δυσκολία σε νέες ευκαιρίες

για μάθηση. Έτσι λοιπόν, ένα παιδί είναι επιδέξιο ή ικανό;

Πολύπλοκη αλληλεπίδραση

Η ικανότητα προκύπτει από μια πολύπλοκη αλληλεπίδραση ανάμεσα στο να έχεις επίγνωση ότι ξέρεις να κάνεις κάτι καλά και στην επιβεβαίωση από τους άλλους γι' αυτό.

Η ποικιλία και η ποιότητα των εκπαιδευτικών πρωτοβουλιών και των μαθησιακών εμπειριών που συναντά ένα παιδί μάς επιτρέπουν να διακρίνουμε ανάμεσα σε δεξιότητες και ικανότητες. Αλλά και πέρα από αυτό, υποστηρίζουν την εξέλιξη των δεξιοτήτων σε ικανότητα, επιτρέποντας στα παιδιά να ανακαλύψουν τα ίδια τις ικανότητές τους, οι οποίες στη συνέχεια ενδυναμώνονται κοινωνικά. Και ακόμα περισσότερο ενδιαφέρον είναι το ότι προάγεται έτσι μια πολύ σημαντική διαδικασία αυτοαξιολόγησης.

Αυτή η πλευρά της απόκτησης ικανοτήτων είναι κεφαλαιώδους σημασίας τόσο για την/τον παιδαγωγό όσο και για το παιδί, καθώς η αυτοαξιολόγηση είναι αναπόσπαστο μέρος κάθε διαδικασίας ενεργητικής μάθησης. Επιτρέπει στον ενήλικα να αναστοχάζεται κριτικά πάνω στην ποιότητα των εκπαιδευτικών πρακτικών: αυτό σημαίνει ότι η προσοχή επικεντρώνεται στα στοιχεία εκείνα που θα μπορούσαν να βοηθήσουν τα παιδιά να αναπτύξουν αυτόνομα γνώσεις και ικανότητες, μέσα από πλαίσια που ευνοούν την επινόηση (για παράδειγμα, με το να σχεδιάζει εκπαιδευτικές καταστάσεις). Από την πλευρά των παιδιών, η αυτοαξιολόγηση ενθαρρύνει την ανάπτυξη της αυτογνωσίας, αλλά και την επίγνωση των ίδιων τους των ικανοτήτων, γεγονός που τους επιτρέπει να παρακολουθούν τη γνωστική και γενικότερα την προσωπική τους ανάπτυξη, θέτοντας ερωτήσεις για το τι έμαθαν, τι ξέρουν να κάνουν καλά και τι τα δυσκολεύει.

Το να επανερχόμαστε στα γεγονότα με την αφήγηση είναι ζωτικής σημασίας για τα παιδιά, καθώς επινοούν και δημιουργούν επεξεργασίες πάνω στις ιστορίες, οι οποίες γίνονται θεωρίες που στη συνέχεια βοηθούν την υποστήριξη των ικανοτήτων τους. Το να παρουσιάζονται αυτές οι ιστορίες σε όλη την ομάδα των παιδιών, το να εμπλουτίζονται και να χρησιμοποιούνται ως βάση για νέες πρωτοβουλίες στο παιχνίδι οδηγεί στην ανάπτυξη των γνωστικών, συναισθηματικών και κοινωνικών ικανοτήτων.

Γι' αυτό τον λόγο, είναι σημαντικό να προσφέρονται στα παιδιά ενδιαφέρουσες προκλήσεις, εμπλέκοντας την περιέργεια και την επιθυμία τους να μάθουν. Είναι μια πολύ καλή πρακτική, όπως μπορούμε να δούμε και από τα παρακάτω αποσπάσματα συζητήσεων, το να αξιοποιούμε τις ερωτήσεις και τα όσα τούς κινούν το ενδιαφέρον. Το θέμα των αποσπασμάτων που ακολουθούν έχει να κάνει με τα σχήματα των αντικειμένων και τα αποσπάσματα τονίζουν τον τρόπο με

τον οποίο τα παιδιά αναπτύσσουν θεωρίες προκειμένου να απαντήσουν στις δικές τους ερωτήσεις.

Ίσως κάτι που δεν έχει σχήμα δεν μπορεί να υπάρχει; Τίποτα δεν υπάρχει, αν δεν έχει ένα σχήμα. (Giulia, 4 ετών και 9 μηνών)

Τα σχήματα δεν χρειάζεται να είναι όλα τα ίδια, τα σχήματα μπορεί να αλλάξουν. Αν τα γυρίσεις γύρω γύρω, μπορούν να αλλάξουν, αλλά αν τα ξαναγυρίσεις, σε αυτό που ήταν στην αρχή. (Maurizio, 4 ετών)

Οι κύκλοι είναι αστείοι, γιατί έχουν μια άκρη, αλλά δεν έχουν πλευρές! (Giulia, 5 ετών και 3 μηνών)

Αν κάτι είναι μικρό, σημαίνει ότι κάτι άλλο είναι μεγαλύτερο, υπάρχουν μικρά και μεγάλα πράγματα ... Ένα είναι σίγουρο, αν τα πράγματα είναι πολύ μικρά, δεν μπορείς να τα δεις. (Matteo, 3 ετών και 11 μηνών)

Τα πράγματα μπορούν να αλλάξουν σχήμα ή το πώς αισθάνονται, αν αλλάξει το χρώμα τους. (Alessandro)

Το «αντίθετο» σημαίνει «από την άλλη πλευρά», τα πράγματα πάντα έχουν μια άλλη πλευρά. (Matteo, 5 ετών και 8 μηνών)

Εκεί: σημαίνει κοντά, μακριά από εμένα. Κοντά: σημαίνει αυτή την πλευρά του τοίχου, αλλά είναι μακριά από τον άλλο τοίχο. Μακριά: δεν είναι κοντά σε τίποτα ή είναι κοντά σε όλα τα πράγματα που είναι μακριά. (Giulia, 5 ετών και 3 μηνών)

Η ικανότητα ως μια αμοιβαία ενισχυτική συνεργασία

Αυτές οι σκέψεις των παιδιών ξεκινούν από την ιδέα του σχήματος και γίνονται αφορμή ώστε να συζητηθούν διαφορετικές

οπτικές – μερικές φορές με φιλοσοφικού περιεχομένου νοήματα – και να μιλήσουν τα παιδιά για συναισθήματα που συνδέονται με την εμπειρία τους.

Το να αισθάνεται κανείς ικανός δεν είναι κάτι που αυξάνει μόνο την αυτοεκτίμηση και βελτιώνει την αίσθηση ευημερίας, αλλά επίσης βελτιώνει τις σχέσεις με τους άλλους. Έτσι, η ικανότητα μπορεί να αναλυθεί ως μια αμοιβαία ενισχυτική συνεργασία ανάμεσα στους γνωστικούς και συναισθηματικούς τομείς, η οποία βασίζεται σε δράσεις σε σχέση με τους άλλους, καθώς και στην ανάγκη της ύπαρξης άλλων ώστε να επιβεβαιώνουν αυτό που εμείς γνωρίζουμε. Από αυτή την οπτική, ο ενήλικας σταδιακά παίρνει τον ρόλο του συνεργάτη που βοηθά για την οικοδόμηση γνωστικών νοημάτων, αλλά και αυτών που αφορούν τις διαπροσωπικές σχέσεις, γίνεται κάποιος με τον οποίο μοιράζεται το παιδί γνώση και αισθάνεται συμμετοχός στη διαδικασία πρόσκτησης και κατασκευής της γνώσης. Η ικανότητα ενός παιδιού να κατανοήσει τον κόσμο αναπτύσσεται συνεχώς και συνδέεται με τον βαθμό περιέργειας και επιθυμίας να ανακαλύψει και να κατανοήσει τον κόσμο που δείχνουν οι ίδιοι οι ενήλικες. Ένας ενήλικας ο οποίος υποστηρίζει τις ικανότητες των παιδιών δεν περιορίζεται από τη δική τους κατανόηση για τον κόσμο, αλλά συντονίζεται πλήρως με τα ενδιαφέροντά τους ώστε να οικοδομηθούν νέες ενδιαφέρουσες σχέσεις. Ένας παιδαγωγός προσπαθεί να διευρύνει τα όρια μέσα στα οποία πραγματοποιείται η διδασκαλία, με την υπευθυνότητα και το θάρρος να αναγνωρίζει ότι το να μιλά κανείς για ικανότητα σημαίνει να μιλά περισσότερο για ευκαιρίες, παρά για μαθησιακούς στόχους.

Η Laura Malavasi είναι παιδαγωγός στον κοινωνικό συνεταιρισμό Argentovivo στο Correggio. laura.malavasi@coopargentovivo.it

Υποστηρίζοντας τους γονείς στο να αναζητούν και να απαιτούν υπηρεσίες υψηλής ποιότητας για την πρώτη παιδική ηλικία

Denise Taylor

Στο κυριαρχούμενο από την αγορά σύστημα της Αυστραλίας οι γονείς έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν τις υπηρεσίες που πρόκειται να αγοράσουν. Η Denise Taylor περιγράφει το είδος της υποστήριξης που είναι διαθέσιμο, προκειμένου οι γονείς να αναπτύξουν ικανότητες και να κάνουν τις σωστές επιλογές.

Αν και πολλές οικογένειες στην Αυστραλία χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες για να ανταπεξέλθουν στις εργασιακές τους υποχρεώσεις ή σε υποχρεώσεις σπουδών, ένα μεγάλο ποσοστό οικογενειών τις χρησιμοποιεί, επειδή πιστεύει ότι προάγουν την ανάπτυξη και την ευημερία του παιδιού τους. Αυτό είναι συχνά ιδιαίτερα σημαντικό σε εκείνες τις οικογένειες που στέλνουν τα παιδιά στις αντίστοιχες υπηρεσίες φροντίδας για να προετοιμαστούν για την υποχρεωτική εκπαίδευση.

Το National Childcare Accreditation Council (NCAC) διαχειρίζεται τα Quality Assurance Systems για τις υπηρεσίες παιδικής φροντίδας στην Αυστραλία, οι οποίες παρέχουν τυπική φροντίδα, δηλαδή πιστοποιημένη φροντίδα ως προς την ποιότητα (σε αντίθεση με τη μη ρυθμισμένη, ως προς αυτό το θέμα, φροντίδα) σε παιδιά ηλικίας από τη γέννηση έως 12 ετών. Για να είναι πιστοποιημένο ένα σχήμα ημερήσιας οικογενειακής φροντίδας, ένα κέντρο ολόημερης φροντίδας και άλλες υπηρεσίες εκτός σχολείου, θα πρέπει να ανταποκρίνονται στα πρότυπα που εστιάζουν στην ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών. Το Συμβούλιο έχει δύο βασικές λειτουργίες: να διασφαλίσει την ποιότητα των πρακτικών στις εγγεγραμμένες στο σχετικό αρχείο του υπηρεσίες φροντίδας των παιδιών και να διευκολύνει την πρόσβαση των οικογενειών στην ποιοτική παιδική φροντίδα. Η υποστήριξη αυτή εστιάζει στο να εμπυκωθούν και να εκπαιδευτούν οι γονείς για να μπορούν να αναγνωρίζουν την ποιότητα

στις υπηρεσίες και να υπερασπίζονται το δικαίωμα των παιδιών να έχουν θετικές εμπειρίες φροντίδας και εκπαίδευσης. Οι οικογένειες ενθαρρύνονται να πηγαίνουν σε φορείς παιδικής φροντίδας, οι οποίοι καλύπτουν με τον καλύτερο τρόπο τις ανάγκες και τις προτεραιότητές τους. Το Συμβούλιο προσπαθεί να επικοινωνεί με όσες περισσότερες οικογένειες γίνεται και να καλύπτει ένα όσο είναι εφικτό πιο διαφοροποιημένο φάσμα ως προς το πολιτισμικό και κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο των οικογενειών.

Η ενότητα «Οικογένειες» στην ιστοσελίδα του Συμβουλίου περιλαμβάνει πληροφορίες για τον εντοπισμό των υπηρεσιών φροντίδας ποιότητας, βοηθά στον προσδιορισμό και στην επιλογή ποιοτικών υπηρεσιών, δίνει συμβουλές σε ανησυχίες που προκαλούνται σε σχέση με μια υπηρεσία, διαθέτει έναν τομέα για τις ερωτήσεις που τίθενται συχνά, καθώς

και μια λίστα με χρήσιμες επαφές, διαθέσιμη σε 24 γλώσσες. Υπάρχει μια εφαρμογή για iPhone™ με τον τίτλο 'Choosing and Using Child Care' και μια ποικιλία από διαθέσιμα ενημερωτικά φυλλάδια για οικογένειες (Family Factsheets), τα οποία παρέχουν πληροφορίες και συμβουλές που αφορούν την παιδική φροντίδα, τα προγράμματα και τις εμπειρίες για τα παιδιά, την υγεία, την ασφάλεια και την παιδική συμπεριφορά.

Παράλληλα με την τακτική παρουσία σε

περιοδικά και ιστοσελίδες για γονείς, το Συμβούλιο συμμετέχει σε διοργανώσεις με θέμα την οικογένεια που γίνονται σε όλη την Αυστραλία και παρέχει δωρεάν έντυπο υλικό, καθώς και ένα ενημερωτικό οικογενειακό πακέτο (Family Information Kit).

Επίσης είναι διαθέσιμη η τηλεφωνική υποστήριξη από μια ομάδα συμβούλων, οι οποίοι παρέχουν υποστήριξη με χρέωση αστικού τηλεφωνήματος από οποιοδήποτε μέρος της χώρας γίνεται η κλήση. Οι οικογένειες μπορούν να αναζητήσουν πληροφορίες γύρω από ένα ευρύ φάσμα ζητημάτων που αφορούν την παιδική φροντίδα και ενθαρρύνονται στο να είναι δραστήριες και να απαιτούν ποιοτική εκπαίδευση και φροντίδα για τα παιδιά τους. Όπου είναι δυνατό, παρέχονται στις οικογένειες στρατηγικές να εκφράσουν και να διαχειριστούν ζητήματα που προκύπτουν ή ανησυχίες, επικοινωνώντας απευθείας με την υπηρεσία. Όπου κριθεί απαραίτητο, το Συμβούλιο παρέχει μια επίσημη διαδικασία διαχείρισης παραπόνων για οικογένειες που διατυπώνουν ρητά τα παράπονά τους για τη συγκεκριμένη υπηρεσία.

Το Συμβούλιο πρόσφατα ανέπτυξε στρατηγικές υποστήριξης για τις οικογένειες Αβοριγίνων και τις οικογένειες από την περιοχή Torres Strait Island, πολλές από τις οποίες ζουν σε μη προνομιούχες κοινότητες. Στόχος ήταν αυτές οι οικογένειες να έχουν πρόσβαση και να χρησιμοποιούν υπηρεσίες ποιότητας στην Αυστραλία. Η συγκεκριμένη ομάδα του πληθυσμού αποτέλεσε την αναφορά μιας στοχευμένης πρωτοβουλίας που είχε στόχο τη μείωση της διαφοράς των δεκαεπτά ετών που εντοπίστηκε στο προσδόκιμο ζωής ανάμεσα στα παιδιά αυτής της ομάδας και στα υπόλοιπα παιδιά στην Αυστραλία. Η κυβέρνηση της χώρας θεωρεί ότι η συμμετοχή σε υπηρεσίες παιδικής φροντίδας συνδέεται με τα θετικά μελλοντικά αποτελέσματα για όλα τα παιδιά και διαθέτει πόρους για την ανάπτυξη κέντρων παιδικής φροντίδας, που ενθαρρύνουν, ειδικά τις οικογένειες των Αβοριγίνων και των Torres Strait Islander, να χρησιμοποιούν τις πιστοποιημένες υπηρεσίες και την καθιέρωση στις υπηρεσίες πρακτικών πολιτισμικής αποδοχής και ένταξης.

Άλλες πηγές και πληροφορίες για τις οικογένειες

Μαζί με την υποστήριξη και τις πληροφορίες, υπάρχει ένα ευρύ φάσμα από άλλες πηγές διαθέσιμες στις οικογένειες στην Αυστραλία ώστε να εξασφαλιστεί η πρόσβασή τους σε υπηρεσίες φροντίδας των παιδιών. Η ιστοσελίδα της κυβέρνησης MyChild παρέχει πληροφορίες για τις οικογένειες, σχετικά με πρωτοβουλίες που υλοποιούνται γύρω από τη μάθηση και τη φροντίδα στην πρώτη παιδική ηλικία, καθώς και άλλα θέματα που αφορούν τα παιδιά, αλλά και πληροφορίες για την κάλυψη του κόστους των υπηρεσιών αυτών. Η κυβέρνηση έχει επίσης καθιερώσει

τη Γραμμή Πρόσβασης στην Παιδική Φροντίδα (Child Care Access Hotline), η οποία είναι μια δωρεάν τηλεφωνική υπηρεσία που βοηθά τις οικογένειες να βρίσκουν την υπηρεσία που καλύπτει τις εκάστοτε ανάγκες τους. Οι τηλεφωνικές πληροφορίες δίνουν στοιχεία για τους τύπους των διαθέσιμων υπηρεσιών, το πού βρίσκονται, τη διαθεσιμότητα των κενών θέσεων, το κόστος (αν είναι γνωστό), καθώς και πληροφορίες για το πώς να επιλέξουν μια ποιοτική υπηρεσία και για το πώς η κυβέρνηση βοηθά οικονομικά τις οικογένειες να έχουν πρόσβαση στις υπηρεσίες αυτές. Επίσης, οι οικογένειες μπορούν να έχουν πρόσβαση σε ποικιλία από εμπορικές εκδόσεις και ιστοσελίδες τρίτων που παρέχουν γενικές πληροφορίες για την αναζήτηση και τη χρήση υπηρεσιών παιδικής φροντίδας. Επιπρόσθετα, η ιστοσελίδα συμβουλευτικής γονέων Raising Children Network προσφέρει στις οικογένειες πλήθος πληροφοριών γύρω από τις πτυχές των επιλογών και των χρήσεων παιδικής φροντίδας και οι πληροφορίες παρέχονται σε απλή γλώσσα ώστε να είναι προσβάσιμες σε οικογένειες από ένα ευρύ γλωσσικό φάσμα. Παρομοίως,

η ιστοσελίδα Care for Kids προσφέρει απλές και αποτελεσματικές συμβουλές και πηγές για να εντοπίζουν οι οικογένειες τις ποιοτικές υπηρεσίες.

Συμπέρασμα

Η χρήση των υπηρεσιών παιδικής φροντίδας είναι μια οικονομική αναγκαιότητα για πολλές οικογένειες στην Αυστραλία. Υπάρχει επίσης αυξανόμενος αριθμός οικογενειών που αναγνωρίζει ότι η χρήση ποιοτικών υπηρεσιών ενισχύει τη μαθησιακή ικανότητα του παιδιού τους, την ανάπτυξή του και έχει θετικά μελλοντικά αποτελέσματα. Υπάρχει λοιπόν ένα πλούσιο, έγκυρο και υποστηρικτικό υλικό που διατίθεται στις οικογένειες ώστε να αναγνωρίζουν και να χρησιμοποιούν ποιοτικές υπηρεσίες παιδικής φροντίδας και να είναι σε θέση να προσδοκούν ότι τα παιδιά τους θα λάβουν ποιοτική εκπαίδευση και φροντίδα.

H Denise Taylor είναι επικεφαλής συντονίστρια για το Εθνικό Συμβούλιο Πιστοποίησης των Υπηρεσιών Φροντίδας στην Αυστραλία.
denise.taylor@ncac.gov.au

Από την απόδοση ευθυνών στους γονείς, στους γονείς ως ερευνητές

Marie-Laure Cadart, Michelle Clausier, Emmanuelle Murcier, Elle Rutgeerts

Όπως και πολλές άλλες χώρες, η Γαλλία είναι μια εξελισσόμενη κοινωνία που αντιμετωπίζει σύνθετα κοινωνικά προβλήματα. Η Marie-Laure Cadart, η Michelle Clausier, η Emmanuelle Murcier και η Ellen Rutgeerts δείχνουν πώς μια νέα πρωτοβουλία θεωρεί τους γονείς όχι ως μέρος του προβλήματος, αλλά ως μέρος της λύσης.

Εδώ και μερικά χρόνια, σε πολλές εκθέσεις που έχουν δημοσιευτεί στη Γαλλία τονίζεται η σύνδεση των προβλημάτων που παρουσιάζονται στην παιδική ηλικία με την παραβατικότητα στην εφηβεία και θέτουν σε αμφισβήτηση τον ρόλο που διαδραματίζουν οι γονείς στην ανατροφή των παιδιών τους.

Η παραβατικότητα ξεκινά στην ηλικία των τριών ετών

Σε δύο από αυτές τις εκθέσεις, που δημοσιεύτηκαν το 2004 και 2005, ο Jacques-Alain Bénisti, μέλος του Κοινοβουλίου της Γαλλίας, παρουσίασε μια καμπύλη για να απεικονίσει την ανάπτυξη ενός παιδιού που αποκλίνει από τον «σωστό δρόμο» και κυλά προς την παραβατικότητα. Η διαδικασία αυτή, κατά την άποψή του, ξεκινά ήδη από την ηλικία των τριών ετών, με προβλήματα στη γλωσσική ανάπτυξη και έλλειψη πειθαρχίας. Οι γονείς δείχνουν να παραιτούνται από την ευθύνη απέναντι στο παιδί τους όταν είναι στην ηλικία των επτά ετών περίπου. Ακολουθούν περιστατικά βίας στο σχολείο και συγκρούσεις με τους γονείς. Το αποτέλεσμα είναι, σύμφωνα πάντα με τον Bénisti, τα παιδιά αυτά στην ηλικία των δώδεκα ή δεκατριών ετών να εκδηλώνουν παραβατική συμπεριφορά. Η σχετική έκθεση τονίζει τη σημασία του προσυμπτωματικού ελέγχου ήδη από την ηλικία των τριών ετών, προκειμένου να εντοπιστούν τα πρώτα προειδοποιητικά σημάδια, «...όπως συναισθηματική ψυχρότητα, τάσεις χειραγώγησης και κυνισμός», και αναφέρεται στον «παράγοντα της

κληρονομικότητας όσον αφορά τις δυσκολίες στη συμπεριφορά, την ανυπακοή, την έλλειψη συναισθηματικού ελέγχου, την παρορμητικότητα και τις φτωχές ηθικές αξίες».

Στις αρχές του 2006 ακολούθησε μια άλλη έκθεση που δημοσιεύτηκε υπό τη διεύθυνση της Marie-Thérèse Hermange, μέλους της Γαλλικής Γερουσίας. Η ίδια υποστηρίζει τον προσυμπτωματικό έλεγχο για τον εντοπισμό παραγόντων υψηλού κινδύνου ήδη από την περίοδο που τα βρέφη είναι στο μαιευτήριο, εξετάζοντας τις ικανότητες και τις συνθήκες διαβίωσης των γονέων. Επίσης, και άλλες εκθέσεις που αφορούν τους γονείς υποστηρίζουν τον προσυμπτωματικό έλεγχο των παιδιών.

Απώλεια της γονικής μέριμνας (parental authority)

Μία από αυτές τις εκθέσεις, η έκθεση Bockel, αναφέρθηκε πρόσφατα στην «απώλεια ή στο σχετικό έλλειμμα γονικής μέριμνας» ως βασική αιτία της παραβατικότητας. Αυτή η έκθεση προτείνει τη χρήση μιας νέας έννοιας, «της δημοκρατικής γονικής μέριμνας», η οποία δεν προσδιορίζεται επακριβώς, αλλά πιθανότατα υπονοεί ένα ενιαίο πρότυπο γονικής μέριμνας που θα αποσκοπεί στο να εξαφανιστούν οι διαφορετικές εκπαιδευτικές προσεγγίσεις και πρακτικές ανατροφής των παιδιών, όπως αυτές που είναι οι συνήθειες στις οικογένειες ξένης προέλευσης. Η έκθεση προτείνει τρόπους αντιμετώπισης των γονέων οι οποίοι, όπως ισχυρίζεται,

«δεν μπορούν πια να ασκήσουν τη γονική μέριμνα», δίνοντας τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν συμβουλευτικές συνεδρίες και κύκλους μαθημάτων ανατροφής, η διάρκεια των οποίων εξαρτάται από τις δυσκολίες που έχουν εντοπιστεί. Η σχετική έκθεση τοποθετείται σαφώς υπέρ των ποινικών κυρώσεων για τους γονείς. Μάλιστα σε ένα κεφάλαιό της, στο «Ένα νέο σύστημα κυρώσεων για την κακή ανατροφή των παιδιών», περιλαμβάνεται μια προοδευτική κλίμακα μέτρων και κυρώσεων.

Απηχώντας τις προτάσεις αυτών των εκθέσεων, υιοθετήθηκε μια σειρά νόμων. Για παράδειγμα, ο νόμος περί των ίσων ευκαιριών περιλαμβάνει μια «σύμβαση γονικής ευθύνης», που προσδιορίζει ποιες είναι υποχρεώσεις για τους γονείς που δεν εκπληρώνουν τα καθήκοντά τους και οι οποίες πρέπει να τηρηθούν απαρέγκλιτα, διαφορετικά αναστέλλεται το επίδομα τέκνου. Ο νόμος για την πρόληψη της παραβατικότητας εισάγει τον θεσμό των Συμβουλίων για τα Δικαιώματα και τα Καθήκοντα της Οικογένειας, τα μέλη των οποίων ορίζονται από τις τοπικές αρχές με σκοπό να κάνουν συστάσεις στους γονείς, αποσκοπώντας στο να «προλαμβάνουν μορφές συμπεριφοράς που θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο το ίδιο το παιδί ή να προκαλέσουν προβλήματα σε τρίτους». Μπορούν επίσης να συνάπτουν συμβάσεις γονικής ευθύνης ή να προσφέρουν συνεδρίες συμβουλευτικής γονέων.

Στιγματισμένα από νωρίς

Τα παραπάνω συμπεράσματα δείχνουν πώς μια ντετερμινιστική προσέγγιση, η οποία θεωρεί δεδομένη τη σύνδεση ανάμεσα στη συμπεριφορά των πολύ μικρών παιδιών με τη μελλοντική τους συμπεριφορά, διευρύνει την επιρροή της. Με βάση αυτή την προσέγγιση που χρησιμοποιεί συμπεριφοριστικά κριτήρια, παιδιά που υποβάλλονται σε διαγνωστικές εξετάσεις μπορεί να στιγματίζονται ήδη από πολύ μικρή ηλικία, χωρίς να δίνεται κάποιο περιθώριο για βελτίωση στο μέλλον.

Επίσης, κοινωνικά προβλήματα, όπως είναι η παραβατικότητα, φαίνεται τώρα να αντιμετωπίζονται με καθαρά ατομικούς όρους. Οι γονείς στοχοποιούνται και δεν λαμβάνεται καθόλου υπόψη ο ρόλος που διαδραματίζει το κοινωνικό, πολιτισμικό και οικονομικό σύστημα. Πρόκειται για μια ιδιαίτερα υπεραπλουστευτική προσέγγιση που οδηγεί σε αναποτελεσματικά μέτρα: η αύξηση της γονικής μέριμνας, για παράδειγμα, δεν είναι μόνο θέμα παροχής πληροφοριών για τις εθνικές συνθήκες ή τιμωρίας των γονέων προκειμένου να επιδείξουν μεγαλύτερη υπευθυνότητα. Κάτι τέτοιο δεν υπολογίζει τον ανθρώπινο παράγοντα και θεωρεί το άτομο αποκλειστικά ως το άθροισμα της συμπεριφοράς του.

Τα «Πανεπιστήμια Γονέων»

Το 2005 η Ένωση των Συλλόγων Παιδιών Γονέων Επαγγελματιών (Association des Collectifs Enfants Parents Professionnels - ACEPP) ζήτησε από γονείς, και ειδικότερα από αυτούς που σπάνια εκφράζονται, να πάρουν μέρος σε μια έρευνα γύρω από την πατρότητα και τη μητρότητα ως μέρος του Σχεδίου Δράσης «Λαϊκά Πανεπιστήμια Γονέων» ή «Πανεπιστήμια Γονέων». Στόχος είναι να ενθαρρυνθούν οι γονείς (σήμερα περίπου 250 στον αριθμό) να εκφράσουν τις δικές τους απόψεις γύρω από την πατρότητα και τη μητρότητα. Οι γονείς αναλαμβάνουν να ερευνηθούν ένα συγκεκριμένο θέμα, που επιλέγουν οι ίδιοι, και να οργανώσουν δημόσιες συζητήσεις με άλλους γονείς, με ειδικούς καθώς και με πολιτικούς ώστε να μιλήσουν γύρω από τα αποτελέσματα και να συνεργαστούν για την ανάπτυξη πρωτοβουλιών στο επίπεδο της τοπικής κοινωνίας.

Ανάμεσα στα πρώτα θέματα που επιλέχθηκαν ήταν η σχολική εκπαίδευση, η μετάδοση των αξιών, η συνέπεια στην εκπαίδευση, και η γονική μέριμνα στα προάστια. Τα αποτελέσματα επισημαίνουν τη σημασία του να αντιλαμβάνεται κανείς την πατρότητα και τη μητρότητα μέσα στο πλαίσιο της. Οι γονείς ανέφεραν ότι αισθάνονται υποτιμημένοι ως προς τον ρόλο τους και το πώς ανταποκρίνονται σε αυτόν, εξαιτίας της κριτικής που δέχονται από τα Μέσα, ενώ παράλληλα τους δίνονται οδηγίες για την ανατροφή των παιδιών τους, οι οποίες πολλές φορές δεν αντιστοιχούν με τις αξίες που θα ήθελαν οι ίδιοι να μεταδώσουν.

Το 2008 το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Diversity

in Early Childhood Education and Training - DECET αποφάσισε να συμμετάσχει στο κίνημα των Πανεπιστημίων Γονέων, καθώς θεώρησε ότι είναι ένας καινοτόμος τρόπος να ανοίξει διάλογο με τους γονείς και να αντιμετωπιστούν με σοβαρότητα, ως οι κυριότεροι εκπαιδευτές των παιδιών τους, καθώς και να αποδοθεί αξία στις γνώσεις, τις εμπειρίες και τις ικανότητές τους.

Δύο από τα μέλη του δικτύου DECET από το Βέλγιο και τη Γερμανία μετέφεραν την ιδέα των Πανεπιστημίων Γονέων στις χώρες τους και τον Ιούνιο του 2010 πάνω από 200 γονείς και από τις τρεις χώρες συναντήθηκαν στην Ghent για να συζητήσουν τα αποτελέσματα της έρευνάς τους που είχε θέμα το πώς οι γονείς εμπλέκονται στο σχολείο και τη σχολική εκπαίδευση των παιδιών τους; Τι πρέπει να κάνουν ώστε να βρουν κατάλληλη βοήθεια για παιδιά που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη συμπεριφορά και την ανάπτυξη τους; Ποια είναι η σχέση ανάμεσα στη φτώχεια και την εκπαίδευση; γιατί οι γονείς που είναι φτωχοί αντιμετωπίζονται και ως ακατάλληλοι παιδαγωγοί; Πώς είναι να μεγαλώνει κανείς σε μια κοινωνικά υποβαθμισμένη γειτονιά όπου, αν και υπάρχουν νέες οικογένειες, συνεχίζουν να παραμένουν αόρατες; Οι ερωτήσεις που τίθενται είναι γενικές: τα όρια δεν μπορούν να αλλάξουν τις ανησυχίες, τις δυσκολίες και τις αμφιβολίες που έχουν οι γονείς, καθώς προσπαθούν να μεγαλώσουν τα παιδιά τους σε μια πολύπλοκη κοινωνία. Τα Πανεπιστήμια Γονέων πέτυχαν να τοποθετήσουν τα θέματα που ενδιαφέρουν τους γονείς και τις αναλύσεις τους για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στην ημερήσια διάταξη «πραγματικών» ερευνητικών ινστιτούτων, και αυτό είναι κάτι πολύ σημαντικό. Αυτή η προσέγγιση και τα αποτελέσματα αυτής της πρωτοβουλίας προκάλεσαν μεγάλο ενδιαφέρον ανάμεσα στους ειδικούς και τους πολιτικούς. Ζητήθηκε από τους γονείς που συμμετείχαν να

εμπλακούν στην αξιολόγηση προγραμμάτων για την προώθηση της σχολικής επιτυχίας και την κατάρτιση των εκπαιδευτικών, καθώς και σε συνέδρια σχετικά με τη γονική μέριμνα. Οι γονείς συγκροτούν συλλόγους που δραστηριοποιούνται στην τοπική κοινωνία και επαναπροσδιορίζουν τον ρόλο τους ως γονείς και ως πολίτες.

Οι οπτικές για την παιδική ηλικία έχουν εξελιχθεί τα τελευταία χρόνια. Το ζήτημα δεν είναι πλέον πώς να αλλάξουμε τους γονείς, αλλά πώς να δουλέψουμε μαζί με τους γονείς και ως εκ τούτου πώς οι ίδιοι οι γονείς θα γίνουν φορείς της αλλαγής.

H Marie-Laure Cadart, η Michelle Clausier και η Emmanuelle Murcier είναι μέλη της Ένωσης των Συλλόγων Παιδιών Γονέων Επαγγελματιών στο Παρίσι.

H Ellen Rutgeerts εργάζεται στην εκπαίδευση στο Vormingscentrum Orvoeding & Kinderopvang, στην Ghent.

Για περισσότερες πληροφορίες επισκεφθείτε την ιστοσελίδα www.pasde0deconduite.org

Ζώντας με ικανά παιδιά

Jesper Juul

Το να δημιουργείς ικανά παιδιά σημαίνει να τα παίρνεις στα σοβαρά και να φροντίζεις για την οικογένεια στο σύνολό της, λέει ο Jesper Juul.

Η αναγνώριση ότι τα παιδιά είναι πιο ικανά απ' ό,τι πιστεύαμε στο παρελθόν ήρθε μέσα από διάφορες πηγές τη δεκαετία του '90. Η φράση «το ικανό παιδί σας», την οποία χρησιμοποίησα ως τίτλο ενός βιβλίου το 1996, έγινε ένα είδος συμβόλου γι' αυτό το νέο παράδειγμα, το οποίο δεν έχει ακόμη γίνει πλήρως κατανοητό. Συνέπεσε με την κοινή επιθυμία για εκδημοκρατισμό της σχέσης ανάμεσα στους ενήλικες και στα παιδιά γενικά, όπως στα σχολεία και τα νηπιαγωγεία, και συχνά ακόμη συσχετεί με αυτό το πρωτίστως πολιτικό και ιδεολογικό κίνημα.

Για τους γονείς, η ανακάλυψη ότι τα παιδιά είναι «κανονικοί άνθρωποι» ήδη από την αρχή αποδείχθηκε μεγάλης σημασίας, αν και έφερε στην επιφάνεια μια γιγαντιαία πρόκληση, την επαναδιαπραγμάτευση του γονεϊκού ρόλου, όπως περιγράφεται από τους Daniel Siegel και Mary Hartzel στο ομώνυμο βιβλίο τους. Σήμερα, δεκαέξι χρόνια μετά, τα περισσότερα από τα συμπεράσματα και τις υποθέσεις τους επιβεβαιώθηκαν από τη νευροεπιστήμη και τη νέα αναπτυξιακή ψυχολογία που ξεκίνησε από τον Daniel Stern και άλλους σχετικούς επιστήμονες.

Η μεγάλη πρόκληση, κατά τραγική ειρωνεία, είναι η αυτόματη – που πάει να πει, η μη εκπαιδευμένη – λειτουργία του εγκεφάλου μας. Ο εγκεφάλος έχει την τάση να σκέφτεται με αντίθετες έννοιες, όπως ζεστό/κρύο, στεγνό/βρεγμένο ή έπαινος/κριτική. Αυτός πιθανότατα είναι ο κύριος λόγος που η συνεχιζόμενη συζήτηση γύρω από την ανατροφή των παιδιών και η παιδαγωγική έχουν την τάση να εμμένουν στις δύο κλασικά αντίθετες έννοιες: αυταρχικότητα εναντίον «ελευθερίας ή *laissez faire*». Αυτό είναι ντροπή, γιατί θα πρέπει να σκεπτόμαστε και να δρούμε εναλλακτικά σε σχέση με την παράδοσή μας, και όχι απλώς σε αντίθεση ή με μια ρομαντική διάθεση του να εκσυγχρονίσουμε και να εξανθρωπίσουμε ό,τι κάναμε στο παρελθόν.

Εκατοντάδες γονείς κατάφεραν να αναπτύξουν μια νέα και περισσότερο επικοινωνιακή συμπεριφορά, μια καθημερινή πρακτική, η οποία δεν είναι μόνο πιο ευγενική προς τα παιδιά και καλύτερη για τους γονείς, αλλά πρώτα και κύρια οικοδομεί έναν νέο τρόπο σχέσης ανάμεσα στους δύο, ο οποίος εγγυάται έναν υψηλότερο βαθμό πνευματικής και ψυχικής υγείας μέσω της αναγνώρισης (*anerkennung*), της αυτοεκτίμησης και της αυξανόμενης υπαρξιακής ευθύνης.

Είναι πολύ ευκολότερο να περιγράφονται οι αρχές τού να ζει κανείς με ικανά παιδιά,

παρά να μετατρέπονται αυτές οι αρχές σε καθημερινή, λεπτομερώς προσδιορισμένη συμπεριφορά, αλλά να μερικές:

- Να είστε όσο το δυνατόν περισσότερο γνήσιοι και αυθεντικοί στην επαφή και την αλληλεπίδραση με το παιδί σας: αυτό θα πει να είστε όσο πιο αληθινοί μπορείτε σε σχέση με τα προσωπικά σας όρια, αξίες και συναισθήματα. Μη χρησιμοποιείτε τη γέννηση του πρώτου σας παιδιού ως άλλη μια επίδειξη ή ως δικαιολογία για ένα ακόμα παιχνίδι ρόλων. Το παιδί σας χρειάζεται όσο το δυνατό

περισσότερη επαφή και συνδιαλλαγή με τον «πραγματικό σας εαυτό ώστε να νιώθει ασφαλές και προστατευμένο, και το να γνωρίζετε καλύτερα τον εαυτό σας θα εμπλουτίσει την ίδια σας τη ζωή και τις σχέσεις σας με τους άλλους ανθρώπους.

- Να είστε περίεργοι, ανοιχτοί και να ενδιαφέρεστε να μαθαίνετε το παιδί σας - όχι μόνο κατά τους πρώτους μήνες, αλλά για πάντα. Να εξασκείτε και να εκπαιδεύετε την ικανότητά σας να βλέπετε και να βιώνετε κοινές εμπειρίες ζωής από την οπτική του παιδιού και να έχετε επίγνωση των σκέψεων και των αντιδράσεών σας.
- Θυμηθείτε ότι το να μεγαλώνετε το παιδί σας είναι μια διαδικασία αμοιβαίας μάθησης. Κάντε αυτό που θεωρείτε σωστό και μαθαίνετε από τη λεκτική ή μη λεκτική ανατροφοδότηση από το παιδί σας. Όταν αμφιβάλλετε, να συμβουλευέστε το ίδιο το παιδί σας και/ή άλλους γονείς.
- Να σέβεστε τα προσωπικά όρια του παιδιού σας και να θυμάστε ότι τα παιδιά δεν έχουν πλήρη συνείδηση των αναγκών τους. Γνωρίζουν μόνο τις επιθυμίες και τις ευχές τους και εξαρτώνται από εσάς στο να μάθουν τη διαφορά ανάμεσα στα παραπάνω.
- Από τη γέννηση μέχρι την ηλικία των τεσσάρων ετών το παιδί σας δεν χρειάζεται δυναμική εκπαίδευση, αλλά απλώς

εμφατική καθοδήγηση. Στο μεταξύ, το παιδί θα αφομοιώσει την προσωπικότητά σας, τις αξίες και τις επιθυμίες σας και θα βάλει τα δυνατά του για να ευχαριστήσει όσο το δυνατό περισσότερο, χωρίς βέβαια να σας θυσιάσει την προσωπική του ακεραιότητα. Να αναγνωρίζετε και να γιορτάζετε τις προσπάθειες του παιδιού σας όσο περισσότερο μπορείτε.

- Από την ηλικία των 4 έως 12 ετών το παιδί χρειάζεται μια πιο ενεργητική εκπαίδευση και ενήλικη καθοδήγηση, και από την εφηβεία θα είστε χρήσιμοι περισσότερο ως ένας εμφατικός συγγενής που προσφέρει μέγιστη αντίσταση και κάνει ελάχιστη ζημιά.
- Όλο τον χρόνο που περνάτε με τα πολύ μικρά, νεότερα και μεγαλύτερα παιδιά, να έχετε επίγνωση και να προσπαθείτε να διατηρείτε μια υγιή ισορροπία ανάμεσα σε αυτά που κάνετε και λέτε, με στόχο να διατηρήσετε ή να βελτιώσετε το προφίλ ή την αυτοεικόνα σας και το τι είναι πιο χρήσιμο για το συμφέρον του παιδιού σας. Η ισορροπία αυτή θα πρέπει να είναι 60:40 υπέρ των παιδιών.
- Ως γονέας θα μάθετε πολλά για τον εαυτό σας αλληλεπιδρώντας με το παιδί σας και η προσωπικότητα του παιδιού σας και η ιδιοσυγκρασία του θα εμπλουτίσει την ίδια την ύπαρξή σας και τη ζωή σας. Να

θυμάστε να δείχνετε στο παιδί σας πότε και πώς το ίδιο εμπλουτίζει τη ζωή σας.

- Να αναλαμβάνετε την ευθύνη για τα λάθη σας και να τα εντοπίζετε, αλλά και να συγχωρείτε τον εαυτό σας.

Υπάρχουν πολλοί λόγοι που κάνουν αυτό το έργο δύσκολο. Το βασικότερο είναι ότι όλοι μάθαμε πώς να αγαπάμε τα παιδιά μας μέσα από τους τρόπους που μας αγάπησαν και μας ανέθρεψαν οι γονείς μας. Ακόμα κι όταν αισθανόμαστε αμήχανα, εμείς παραμείναμε πιστοί στους γονείς μας τον περισσότερο καιρό. Ο δεύτερος λόγος είναι η απόλυτη έλλειψη παράδοσης στην κουλτούρα μας ώστε απλώς να παίρνουμε τα παιδιά στα σοβαρά, και όταν το κάνουμε καμιά φορά, μετά νιώθουμε ανεύθυνοι γονείς. Ο τρίτος λόγος είναι ότι συχνά έχουμε τους ίδιους στόχους με αυτούς που είχαν οι δικοί μας οι γονείς, αν και μπορεί να θέλουμε να τους πετύχουμε με διαφορετικούς τρόπους. Αν δεν αλλάξουμε τους στόχους από «καλό, ευγενικό και υπάκουο» σε «υγιές», θα απογοητευτούμε. Η παράδοσή μας καθιστά δύσκολο ή σχεδόν αδύνατο να πιστέψουμε ότι τα υγιή παιδιά μπορούν επίσης να είναι ευγενικά και συνεργάσιμα, αν και κάτι τέτοιο είναι το πιο πιθανό.

Για να ικανοποιήσουμε τις βασικές ανάγκες των παιδιών μας, είναι ζωτικής σημασίας το να νοιαζόμαστε για τις συνεργασίες μας, αλλά και τις ατομικές μας ζωές. Αυτό είναι που θέλουν και έχουν περισσότερο ανάγκη τα παιδιά. Αυτό που γίνονται τα παιδιά όταν φτάνουν στην ηλικία των 20 ετών είναι περισσότερο συνέπεια της οικογενειακής ζωής στο σύνολό της, παρά της αποκαλούμενης εκπαίδευσής τους από εμάς. Το να μεγαλώνουμε παιδιά με ένα, καλό τρόπο σημαίνει να φροντίζουμε καλά όλη την οικογένεια και να μην κάνουμε τα παιδιά το μόνιμο κέντρο της προσοχής όλων.

Ο Jesper Juul είναι ένας Δανός συγγραφέας, οικογενειακός σύμβουλος, και ιδρυτής του Family-lab International.
www.family-lab.com

Εκπαίδευση και φροντίδα στην πρώτη παιδική ηλικία: μια νέα κατεύθυνση για μια ευρωπαϊκή πολιτική συνεργασίας

Adam Pokorny

Η διά βίου μάθηση βρίσκεται στην ατζέντα της ευρωπαϊκής πολιτικής εδώ και -τουλάχιστον- δεκαπέντε χρόνια. Ουσιαστικά, όρος που αναφέρεται στη μάθηση από την κούνια έως τον τάφο έχει πολύ συχνά αντιμετωπιστεί ως άλλος ένας όρος για την εκπαίδευση ενηλίκων, με τη φάση της «αρχής» συχνά να χάνεται, υποστηρίζει ο Adam Pokorny.

Το πρώτο στάδιο της διά βίου μάθησης

Η εκπαίδευση και η κατάρτιση παίζουν κρίσιμο ρόλο στις στρατηγικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τους στόχους της Ευρώπης του 2020 και η Εκπαίδευση και Φροντίδα της Πρώτης Παιδικής Ηλικίας μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην επίτευξη στόχων, όπως η μείωση της σχολικής αποτυχίας και η ανακούφιση των οικονομικά ασθενέστερων. Όλο και περισσότερο, έρευνες και πρακτικές καταδεικνύουν ότι η εκπαίδευση και η φροντίδα της πρώτης παιδικής ηλικίας μπορεί να επιφέρει μακροχρόνια οφέλη για τη μελλοντική μάθηση, την προσωπική ανάπτυξη, την κοινωνική ενσωμάτωση και την ένταξη στην αγορά εργασίας στο μέλλον. Επίσης μπορεί να αποτρέψει μετέπειτα διορθωτικές παρεμβάσεις, οι οποίες τελικά μπορεί να είναι πολύ πιο δαπανηρές και όχι πάντα επιτυχείς.

Δεν είναι λοιπόν τυχαίο ότι αυτός ο τομέας κερδίζει ολοένα και μεγαλύτερο πολιτικό ενδιαφέρον. Το 2006 οι Υπουργοί ενδιαφέρθηκαν για την εκδοχή της «καμπύλης» του Heckman που εκδόθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, και η οποία δείχνει ότι η εκπαίδευση και η φροντίδα της πρώτης παιδικής ηλικίας παρουσιάζει τη μεγαλύτερη ανταποδοτικότητα στις επενδύσεις που αφορούν την εκπαίδευση, αλλά και τα μεγαλύτερα οφέλη για τις μη προνομιούχες οικογένειες. Στη συνέχεια, το 2008 και το 2009, οι υπουργοί ζήτησαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να προωθήσει την πολιτική συνεργασία σε αυτό τον τομέα. Η Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής τον Φεβρουάριο του 2011 ήταν το πρώτο βήμα. Έθεσε, από τη σκοπιά της Επιτροπής, τα θέματα κλειδιά για την Εκπαίδευση και τη Φροντίδα της Πρώτης Παιδικής Ηλικίας, όπου η ευρωπαϊκή συνεργασία μπορούσε να έχει

προστιθέμενη αξία.¹ Η Ανακοίνωση βασίστηκε πάνω σε εργασίες, όπως αυτές του ΟΟΣΑ και της UNICEF, και στους σαράντα στόχους ποιότητας για την εκπαίδευση και φροντίδα της πρώτης παιδικής ηλικίας, που τέθηκαν από το Ευρωπαϊκό Δίκτυο για τη Φροντίδα των Παιδιών, τα συμπεράσματα της οποίας επιβεβαιώνονται από την ευρωπαϊκή μελέτη *Working for Inclusion: The Role of the Early Years Workforce in Addressing Poverty and Promoting Social Inclusion*.² Έτσι καλύφθηκε επιτέλους το χάσμα στη συνέχεια της διά βίου μάθησης.

Η πρόσβαση άνευ ποιότητας έχει μικρή αξία

Το ζήτημα της πρόσβασης στις υπηρεσίες παιδικής φροντίδας συζητείται σε ευρωπαϊκό επίπεδο ήδη από τότε που τέθηκαν οι στόχοι της Βαρκελώνης το 2002. Τότε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Βαρκελώνης προσδιόρισε ότι μέχρι το 2010 τα κράτη μέλη θα πρέπει να έχουν μεριμνήσει ώστε να είναι σε θέση να παρέχουν επίσημες ολοήμερες υπηρεσίες φροντίδας στο 90% των παιδιών, ηλικίας από τριών ετών έως την ηλικία εισόδου στην υποχρεωτική εκπαίδευση και τουλάχιστον στο 33% των παιδιών κάτω των τριών ετών.

Η κεντρική ιδέα των στόχων ήταν, πέρα από τα μέτρα που αφορούν τις πολιτικές για τις γονικές άδειες, τις ευέλικτες εργασιακές συνθήκες, και το μοίρασμα των οικογενειακών καθηκόντων ανάμεσα στους άνδρες και στις γυναίκες, να βοηθηθούν οι γονείς των μικρών παιδιών – κυρίως οι γυναίκες – ώστε να μπορούν να συνδυάζουν εργασία και οικογενειακή ζωή. Όμως, αν και ελήφθησαν σημαντικά μέτρα από τα κράτη μέλη για τη δημιουργία χώρων για την παιδική φροντίδα, η πρόοδος που σημειώθηκε δεν ήταν ανάλογη. Επιπλέον, καταδεικνύεται

όλο και περισσότερο ότι η πρόσβαση μόνο, χωρίς την ποιότητα, έχει μικρή αξία. Αυτό υπήρξε το μήνυμα κλειδί που αναδείχθηκε από ένα ερευνητικό συμπόσιο που διοργανώθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2008. Απλώς και μόνο το να υπάρχουν περισσότερα κέντρα εκπαίδευσης και φροντίδας δεν αρκεί: οι υπηρεσίες θα πρέπει να είναι υψηλής ποιότητας και να ξεπερνούν τα ζητήματα της αγοράς εργασίας, με σκοπό το καλό των παιδιών και των οικογενειών τους στο παρόν και το μέλλον.

Η ποιότητα μπορεί να προσδιοριστεί με πολλούς τρόπους, αλλά όλοι συμφωνούν στο ότι βασικά συστατικά της είναι το προσωπικό, το πρόγραμμα και το περιεχόμενο των προγραμμάτων και όλα αυτά παράλληλα με τη διακυβέρνηση των συστημάτων. Η Ανακοίνωση λαμβάνει υπόψη αυτά τα θέματα και προτείνει τη συνεργασία των κρατών μελών με στόχο να διερευνηθούν οι καλές πρακτικές και να διαμορφωθούν ιδέες και έμπνευση για το πώς μπορούν να βελτιωθούν τα συστήματά τους με όρους προσβασιμότητας και ποιότητας. Η ίδια η Ανακοίνωση επιχειρηματολογεί υπέρ μιας παιδοκεντρικής προσέγγισης των υπηρεσιών Εκπαίδευσης και Φροντίδας της Πρώτης Παιδικής Ηλικίας, η οποία θα ανταποκρίνεται σε όλο το φάσμα των αναγκών των παιδιών, συναισθηματικών, γνωστικών, κοινωνικών και σωματικών. Έχοντας αυτό ως στόχο, τονίζεται η ανάγκη για ενσωμάτωση της φροντίδας και της εκπαίδευσης σε όλους τους τύπους υπηρεσιών για την πρώτη παιδική ηλικία.

Καθολική πρόσβαση

Καθώς οι υπηρεσίες υψηλής ποιότητας έχουν μεγάλα οφέλη για όλα τα παιδιά, είναι επιτακτική η ανάγκη να γίνουν προσπάθειες ώστε αυτές να είναι προσβάσιμες για όλους. Ενώ αναγνωρίζεται ο τεράστιος ρόλος της

οικογένειες τα πρώτα χρόνια της ζωής ενός παιδιού, η Ανακοίνωση υποστηρίζει ότι είναι επίσης σημαντικό να υπάρχουν υπηρεσίες που θα είναι προσιτές, οικονομικές και διαθέσιμες. Κάτι τέτοιο είναι ιδιαίτερα σημαντικό για όσους προέρχονται από μη προνομιούχα κοινωνικά στρώματα και θα μπορούσαν να ωφεληθούν κατά πολύ από τις υπηρεσίες για την πρώτη παιδική ηλικία, όπως δείχνουν τα πρόσφατα στοιχεία της έρευνας PISA, οι οποίοι όμως είναι συχνά εκείνοι που είναι το λιγότερο πιθανό να συμμετάσχουν. Μια πρόσφατη μελέτη από το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Ευρυδική (Eurydice Network) δίνει μια σαφή εικόνα των ευρωπαϊκών συστημάτων υπηρεσιών Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία, οι οποίες μπορεί να λειτουργήσουν ως μοχλός αντιμετώπισης των κοινωνικών και πολιτισμικών ανισοτήτων.³

Είναι εντυπωσιακό ότι οι χώρες εκείνες που καταλαμβάνουν υψηλότερη θέση στους πίνακες της PISA τείνουν να είναι εκείνες που διαθέτουν τα περισσότερα προσβάσιμα συστήματα υπηρεσιών για την πρώτη παιδική ηλικία. Μάλιστα, διαπιστώθηκε ότι όσοι δεκαπεντάχρονοι συμμετείχαν σε αντίστοιχες υπηρεσίες πριν από την υποχρεωτική εκπαίδευση ήταν έναν χρόνο μπροστά σε σχέση με εκείνους που δεν συμμετείχαν. Οι καθολικά προσβάσιμες και υψηλής ποιότητας υπηρεσίες συντελούν επίσης στη μείωση του χάσματος από κοινωνική άποψη. Μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά μεταναστών στη γνωστική και γλωσσική τους ανάπτυξη ή να συντελέσουν στην ένταξη των παιδιών με ειδικές ανάγκες στη γενική εκπαίδευση. Ωστόσο, οι υπηρεσίες Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία δεν μπορούν να αντισταθμίσουν πλήρως τα κοινωνικοοικονομικά μειονεκτήματα των οικογενειών. Το περιβάλλον των παιδιών θα πρέπει να βελτιώνεται μέσω τόσο της παροχής υποστήριξης στους γονείς όσο και μέσω της σύνδεσης των υπηρεσιών με άλλες πολιτικές σχετικές με την εργασία, την υγεία και τη στέγαση.

Ποιοτικό πρόγραμμα

Είναι αλήθεια ότι τα πρώτα χρόνια της ζωής είναι τα πιο σημαντικά για τη διάπλαση των παιδιών, γεγονός που η Ανακοίνωση το επισημαίνει, όπως και τη σημασία τού να παρέχονται τα σωστά ερεθίσματα, η κατάλληλη εκπαίδευση και φροντίδα σε αυτή την περίοδο της ζωής. Η μάθηση κατά την πρώτη παιδική ηλικία θα πρέπει να φθάνει πολύ πιο πέρα από την ανάπτυξη γνωστικών δεξιοτήτων, δίνοντας αντίστοιχη τουλάχιστον έμφαση σε μη γνωστικά στοιχεία, όπως είναι η επιμονή, τα κίνητρα και η ικανότητα αλληλεπίδρασης με τους άλλους, που είναι όλα ζωτικής σημασίας για τη μελλοντική μάθηση και κοινωνική εμπλοκή. Η μάθηση θα πρέπει να πραγματοποιείται με τον κατάλληλο για κάθε ηλικία τρόπο, δίνοντας μεγάλη έμφαση στο παιχνίδι, ως ένα σημαντικό μέσο που ενθαρρύνει την εμπλοκή στη διαδικασία μάθησης, ειδικότερα στις μικρές ηλικίες.

Η ποιότητα στο εργατικό δυναμικό

Το φάσμα των έργων που πραγματοποιούν όσοι εργάζονται στις υπηρεσίες Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία είναι κατά πολύ μεγαλύτερο από εκείνο των δασκάλων στη μετέπειτα εκπαιδευτική πορεία. Επιπρόσθετα, τα τελευταία χρόνια το φαινόμενο του μεταναστευτικού κύματος με τις αλλαγές που έχει προκαλέσει σε πολλά κράτη μέλη και η αυξανόμενη ετερογένεια στις κοινωνίες κάνουν τους παιδαγωγούς στις υπηρεσίες Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία να έρχονται αντιμέτωποι με την πρόκληση της αλληλεπίδρασης με παιδιά από ποικίλες προελεύσεις. Η Ανακοίνωση, ωστόσο, επισημαίνει ότι θα πρέπει να επιταχυνθεί η διαδικασία επαγγελματικής κατάρτισης όλου του προσωπικού, που θα συμπεριλαμβάνει την αύξηση μισθών, την ύπαρξη καλύτερων εργασιακών συνθηκών, την ενδυνάμωση της αρχικής εκπαίδευσης, αλλά και τη συνεχή επαγγελματική ανάπτυξη. Επίσης, υποστηρίζεται ότι είναι επιτακτική η ανάγκη για ανάπτυξη στρατηγικών για την προσέλκυση, εκπαίδευση και τη συγκρότηση ενός κατάλληλα εκπαιδευμένου προσωπικού και για την είσοδο περισσότερων ανδρών στο επάγγελμα. Σημαντική συμβολή στην ανάπτυξη στρατηγικών είχε η μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις ικανότητες του προσωπικού, που πραγματοποιήθηκε σε όλη την ΕΕ υπό τη διεύθυνση των Πανεπιστημίων του East London και της Ghent.⁴

Ποιότητα στη διακυβέρνηση

Η Ανακοίνωση επισημαίνει ότι τα συστήματα για την Εκπαίδευση και Φροντίδα για την Πρώτη Παιδική Ηλικία χρειάζεται να βασίζονται σε μια σταθερή αντίληψη για την ηλικία αυτή, η οποία θα ξεπερνά τα όρια πολλών κοινωνικών διαχωρισμών και θα ενσωματώνει ένα ευρύ φάσμα από τα ενδιαφερόμενα μέρη, αποδίδοντας κεντρική θέση στους γονείς και στις οικογένειες. Μια τέτοια προσέγγιση επιτρέπει την καλύτερη αντιμετώπιση των τοπικών αναγκών, καθώς και έναν σαφέστερο προσδιορισμό των ρόλων και των ευθυνών σε κεντρικό και τοπικό επίπεδο. Είναι επίσης βοηθητική για τη μετάβαση από την οικογένεια στις υπηρεσίες για την πρώτη παιδική ηλικία, αλλά και από αυτές στο επόμενο επίπεδο εκπαίδευσης. Τέλος, υποστηρίζει την αξία λειτουργίας αποτελεσματικών μηχανισμών διασφάλισης της ποιότητας.

Τι θα κάνει η ΕΕ

Το Συμβούλιο των Υπουργών υιοθέτησε τα συμπεράσματα της Ανακοίνωσης για τις Υπηρεσίες Εκπαίδευσης και Φροντίδας στην Πρώτη Παιδική Ηλικία τον Μαΐο,⁵ αποσαφηνίζοντας τις απόψεις των υπουργών για τα θέματα που συζητήθηκαν και τις προτεραιότητες για μελλοντική δουλειά ως προς τις ανταλλαγές απόψεων σχετικά με τις πολιτικές. Στις απόψεις τους οι ίδιοι αναγνωρίζουν την ανάγκη για αύξηση της συνεργασίας

σε διεθνές, εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο ανάμεσα στα κράτη μέλη, την ανάγκη για μεγαλύτερες επενδύσεις, αλλά και για περισσότερη έρευνα σε ευρωπαϊκό επίπεδο και συλλογή δεδομένων με στόχο τη στήριξη της χάραξης πολιτικών και της εφαρμογής προγραμμάτων. Αργότερα μέσα στη χρονιά η Επιτροπή θα ξεκινήσει εργασίες μέσω της Ανοιχτής Μεθόδου Συντονισμού (Open Method of Coordination), βοηθώντας έτσι τα κράτη μέλη να προσδιορίσουν, να αναλύσουν και να ανταλλάξουν καλές πολιτικές και πρακτικές στις Υπηρεσίες Εκπαίδευσης και Φροντίδας στην Πρώτη Παιδική Ηλικία. Η ΕΕ θα υποστηρίξει επίσης τα κράτη μέλη μέσα από επιδοτούμενα προγράμματα, όπως το πρόγραμμα για τη διά βίου μάθηση, το 7ο Πλαίσιο Προγράμματος για την Έρευνα και την Ανάπτυξη και μέσα από τα Διαρθρωτικά Ταμεία.

Σημειώσεις τέλους

- 1 European Commission. 2011. *European Commission Communication: Early Childhood Education and Care: Providing All Our Children with the Best Start for the World of Tomorrow*, [COM(2011)66] (http://ec.europa.eu/education/school-education/doc/childhoodcom_en.pdf).
- 2 Children in Scotland (2008-2010). *Working for Inclusion: The Role of the Early Years Workforce in Addressing Poverty and Promoting Social Inclusion* (www.childrenscotland.org.uk/wfi).
- 3 European Union. 2009. *Tackling Social and Cultural Inequalities through Early Childhood Education and Care*. Δίκτυο Eurydice.
- 4 CORE Review (υπό έκδοση).
- 5 Council of the European Union's. *Conclusion on Early Childhood Education and Care*. <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/11/st09/st09424.en11.pdf>

O Adam Pokorny είναι αντιπρόεδρος του τομέα της Διά Βίου Μάθησης στη Γενική Διεύθυνση για την Εκπαίδευση και την Καλλιέργεια στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. adam.pokorny@ec.europa.eu

Μετατρέποντας τα σκουπίδια σε θησαυρό

Adam Buckingham

Ο Adam Buckingham μοιράζεται τις ιδέες του σχετικά με το τι μπορεί να αξιοποιηθεί από τα άχρηστα υλικά και το οικιακό περιβάλλον, με τρόπο που να εμπνέει τη μάθηση των παιδιών στους παιδικούς σταθμούς.

Η διατήρηση είναι ένα σημαντικό θέμα για την κοινότητα και τον εκπαιδευτικό τομέα. Προσωπικά, απολαμβάνω όταν βρίσκω δημιουργικούς τρόπους επαναχρησιμοποίησης άχρηστων υλικών. Ο καινοτόμος εξοπλισμός που σχεδίασα και κατασκεύασα για τα μικρά παιδιά αποτελείται, κατά κύριο λόγο, από άχρηστα υλικά. Πρόκειται για μια διαδικασία μεταμόρφωσης των σκουπιδιών

σε μαθησιακές εμπειρίες για τα μικρά παιδιά. Κάτι τέτοιο έχει νόημα τόσο για το κάθε παιδί ατομικά όσο και για τις κοινότητές τους. Αυτό το project συνέδεσε ανθρώπους από την ευρύτερη κοινότητα με το περιβάλλον της προσχολικής ηλικίας, γνωρίζοντας ότι προσφέρουν τα άχρηστα γι' αυτούς υλικά προκειμένου να μετατραπούν σε κάτι χρήσιμο για τα παιδιά. Ο εξοπλισμός προσφέρει στα

παιδιά μια ευκαιρία να χειριστούν και να εξερευνήσουν αντικείμενα της καθημερινής ζωής. Αυτά τα αντικείμενα προέρχονται από το οικιακό, αλλά και το ευρύτερο περιβάλλον τους, και έχουν στόχο να εμπνεύσουν και να εμπλουτίσουν τη μάθηση των παιδιών.

Παιχνίδι, περιέργεια και θαυμασμός
Όταν οι νεαροί επιστήμονες και μηχανικοί

απλό παιχνίδι αποτελεί ένα πολύτιμο μέσο για την κοινωνική και σωματική ανάπτυξη, την κατάκτηση της γλώσσας και της αυτοέκφρασης, την αίσθηση της ολοκλήρωσης και της αυτοπεποίθησης και καλλιεργεί την περιέργεια και τον θαυμασμό.

Οι μικροί ηθοποιοί και θεατρικοί συγγραφείς δημιουργούν φανταστικούς κόσμους

τη δυνατότητα να συμβάλουν με έναν τρόπο που να αισθάνονται άνετα και να αποτελέσουν ένα ζωντανό παράδειγμα για τα παιδιά σε σχέση με το πώς δίνεται ζωή στα αντικείμενα μέσω της ανακύκλωσης.

Κάτι που ανέκυψε από αυτό το project ήταν η εμπλοκή των γονέων και κυρίως η ενθάρρυνση της συμμετοχής των πατέρων. Με το να βοηθούν να συγκεντρωθεί το υλικό ή με το να φτιάχνουν εξοπλισμό, οι πατέρες πλέον εμπλέκονται ενεργά στις δραστηριότητες του παιδικού σταθμού, και με αυτό τον τρόπο γίνεται η προσχολική εκπαίδευση και η αγωγή πιο ελκυστική και για τους άνδρες παιδαγωγούς.

συνεργάζονται για την αποσυναρμολόγηση μιας χορτοκοπτικής μηχανής, μιλούν με ενθουσιασμό, χρησιμοποιούν αληθινά εργαλεία για να κάνουν μια πραγματική δουλειά, βάζουν τον εαυτό τους στον ρόλο ενός ικανού και πλήρως αφοσιωμένου ανθρώπου που μαθαίνει. Αυτό το φαινομενικά

που περιστρέφονται γύρω από αντικείμενα καθημερινής ζωής, όπως τιμόνια, λουκέτα, διακόπτες, πόμολα και αλυσίδες. Αυτά τα υλικά προσφέρουν ευκαιρίες για ανοικτό συνεργατικό παιχνίδι, συνεπάγονται ελάχιστη ή καμιά οικονομική δαπάνη, ενώ προσφέρουν στους πατέρες και στην ευρύτερη οικογένεια

Ο Adam Buckingham είναι εκπαιδευτικός στην Auckland Kindergarten Association.
adam1joanne@hotmail.com

Για περισσότερες πληροφορίες και εικόνες επισκεφθείτε την ιστοσελίδα www.reuse.schoolnet.co.nz

Συγκεκριμένες συμβουλές για να κάνετε τα σκουπίδια του ενός θησαυρό του άλλου

- Διασκεδάστε με τη διαδικασία αναζήτησης των υλικών και εμπλέξτε και άλλους σε αυτή.
- Αυτοσχεδιάστε με υλικά, παρατηρήστε πώς τα χρησιμοποιούν τα παιδιά και προσαρμόστε ανάλογα τις ιδέες τους.
- Εκθέστε τα υλικά με έναν οργανωμένο τρόπο και κάντε τα να προκαλούν το ενδιαφέρον των παιδιών να τα εξερευνήσουν, κρατώντας τα πάντα σε απλή μορφή.
- Θυμηθείτε να δίνετε στα παιδιά τον χρόνο και την ελευθερία να εξερευνούν, να ανακαλύπτουν, να χειρίζονται και να δοκιμάζουν πώς λειτουργούν τα πραγματικά αντικείμενα.
- Σκεφτείτε πάνω σε θέματα, όπως φυσικός χώρος, τοποθεσία, οργάνωση, αποθήκευση και διατήρηση του εξοπλισμού.
- Χρησιμοποιείτε τα σωστά ονόματα για όλα τα υλικά.

Η πρόκληση της δημιουργικής ανακύκλωσης από το δίκτυο REMIDA

Elena Giacopini

Το πρόγραμμα με το όνομα REMIDA, που γεννήθηκε το 1996 στο Reggio Emilia από μια πρωτοβουλία του Δήμου και από την εταιρεία IREN Emilia, διευθύνεται από τη διεθνή ένωση Apicci di Reggio Children (Φίλοι των Παιδιών του Reggio), η οποία υποστηρίζεται από μεγάλο αριθμό εθελοντών.

Το REMIDA προάγει τον αναμορφωτικό διάλογο ανάμεσα στη βιωσιμότητα και τη δημιουργικότητα, που έχει στόχο:

- να προωθήσει την αφύπνιση γύρω από το ότι τα απορρίμματα και διάφορα άλλα μισοχαλασμένα αντικείμενα μπορούν να αποτελέσουν χρήσιμο εκπαιδευτικό υλικό
- να αναπτύξει και να διαδώσει καινοτόμες πρωτοβουλίες γύρω από το πρόβλημα των απορριμμάτων
- να αποκτήσει πρόσβαση σε νέες ευκαιρίες επικοινωνίας και δημιουργικότητας, στη λογική του σεβασμού απέναντι στο περιβάλλον, αλλά και τα αντικείμενα
- να διεγείρει την περιέργεια για την

αλυσίδα εφοδιασμού του συνόλου της παραγωγής και διανομής, με στόχο να ενισχυθεί η παραγωγή επαναχρησιμοποιήσιμων και ανακυκλώσιμων προϊόντων

- να αναζητά την ομορφιά σε ασυνήθιστα μέρη: στα απορρίμματα.

Με αυτό τον τρόπο, η αίσθηση της κοινωνικής και περιβαλλοντικής υπευθυνότητας μπορεί να μεταφραστεί σε ουσιαστική και δημιουργική δράση, ώστε άνθρωποι όλων των ηλικιών να θεωρούν τα «σκουπίδια» ως κάτι πιθανότατα πολύτιμο, ικανό να πάρει νέες, διαφορετικές ταυτότητες και σχήματα.

REMIDA, Κέντρο Περιβαλλοντικής Ανακύκλωσης
Via Verdi 24, 42100 Reggio Emilia
E-mail: remida.reggioemilia@gmail.com
<http://remidaday.blogspot.com>

Οι αριθμοί του REMIDA

15 χρόνια δράσης.

17 ReMida στον κόσμο: 6 στη Δανία, 1 στη Σουηδία, 1 στη Νορβηγία, 8 στην Ιταλία, 1 στην Αυστραλία. Ανοίγουμε κέντρα και στο Βέλγιο, στις ΗΠΑ, στη Γερμανία και την Κροατία.

200 εταιρείες στην επαρχία του Reggio Emilia μάς εφοδιάζουν δωρεάν με τα άχρηστα υλικά τους κάθε χρόνο.

170 τόνοι υλικού συγκεντρώθηκαν και μας εφοδιάζουν με δωρεάν υλικά για πολιτισμικά και εκπαιδευτικά σχέδια εργασίας σε κάθε τύπο σχολείου (από παιδικούς σταθμούς μέχρι πανεπιστήμια) σε κοινοτικά κέντρα, συλλόγους, σε θεατρικές ομάδες.

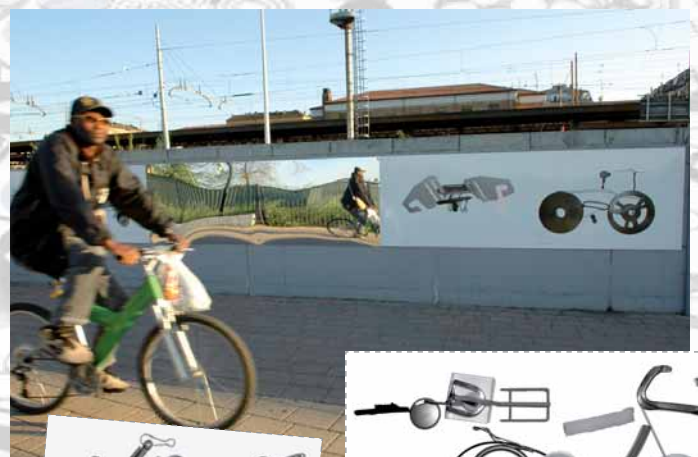
40 δομές ήταν εγγεγραμμένες τον πρώτο χρόνο.

380 οι δομές στο Reggio Emilia, στην Parma και την Piacenza αυτή τη χρονιά.

12 ημέρες ReMida (μέρα αφιερωμένη σε πολιτιστικά δρώμενα με θέμα την ανακύκλωση) με 200.000 συμμετέχοντες.

50 αναγνωρισμένα και πιστοποιημένα εκπαιδευτικά μαθήματα.

Χιλιάδες επισκέπτες από διάφορες ηπείρους (δάσκαλοι, γονείς, διοικητές, αρχιτέκτονες, πολιτικοί, προσωπικό εταιριών περιβαλλοντικής διαχείρισης κ.ά.).

Bicitante: πρόκειται για μια εγκατάσταση που βρίσκεται στον υπόγειο σιδηροδρομικό σταθμό του Reggio Emilia, που εκδόθηκε από τα Παιδιά του Reggio και δόθηκε στους 45 δημάρχους της περιοχής ως ένα εργαλείο περιβαλλοντικής επικοινωνίας.